

OM ASPEKTUALITET I RYSKAN OCH SVENSKAN
Verben i en rysk barnbok och dess svenska översättning

Pro gradu -avhandling
i nordisk filologi
Jyväskylä universitet
Våren 1998
Katariina Talvensaari

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistiska fakulteten	Institutionen för nordiska språk
Författare Katariina Talvensaari	
Titel OM ASPEKTUALITET I RYSKAN OCH SVENSKAN Verben i en rysk barnbok och dess svenska översättning	
Ämne nordisk filologi	Typ av avhandling pro gradu
Avhandlingen färdig värterminen 1998	Antalet sidor 76
<p>Sammandrag</p> <p>Arbetet är en översättningsanalys om hur de ryska verben översätts till svenska. Materialet består av en rysk barnbok <i>Djadja Fjodor, pjos i kot</i> och dess svenska översättning <i>Fjodor på rymmen</i>. Arbetets syfte är att redogöra för hur de ryska verben översätts till svenska, dvs. hur man kan uttrycka samma verbskeende i två språk, varav det ena har kategorin aspekt och det andra inte, och vilka skillnader som uppstår vid översättningen.</p> <p>I teoridelen behandlas problematiken kring översättande och aspektualitet. Det mesta, som gäller översättningsundersökning i allmänhet, gäller också undersökningen av barn- och ungdomsöversättningar. Översättningen bör anses som överföring av information från ett källspråk till ett målspråk. Översättandets huvudsyfte är att finna riktiga och ändamålsenliga översättningsmotsvarigheter till originaltexten. Aspektualitet är ett semantiskt överbegrepp för både aspekt och aktionsart. En grundläggande aspektuell motsättning ligger mellan imperfektiv och perfektiv aspekt, varav den förra anger ett oavslutat verbskeende och den senare ett avslutat verbskeende. Aktionart uttrycker däremot någonting mer om verbskeendets typ och innefattar en ny betydelsenysans. De ryska verben har två morfologiska kategorier, aspekt och aktionsart för att uttrycka aspektualitet, medan svenskan saknar systematiska grammatiska uttryck för kontrasten mellan imperfektiv och perfektiv aspekt. De svenska verben kan dock ha en imperfektiv eller perfektiv innebörd, men vanligen är det fråga om ett samspel mellan tempus och aktionsart. Svenskan har också ett antal progressiva konstruktioner med imperfektiv betydelse. Meningens aspektualitet kan bestämmas även på grund av bl.a. lexikon, syntax eller icke-grammatiska medel.</p> <p>De ryska verben i materialet har klassificerats enligt aspekt- och tempustillhörighet. Deras svenska översättningsmotsvarigheter har indelats i grupper enligt tempus och modus. Presensformen var den dominerande svenska översättningsmotsvarighet till både den imperfektiva (sammansatt futurum: 66,67 %, presens: 92,29 %, preteritum: 62,96 %) och perfektiva aspekten (enkelt futurum: 72,09 %, preteritum: 76,31 %). Detta betyder tempusbyten, vilka är mest frekventa vid översättningen av ryskans dåtidsform <i>preteritum</i>. 62,96 % av den imperfektiva aspekten i preteritum och 76,31 % av den perfektiva aspekten i preteritum har fått presensformen som översättningsmotstycke. I det senare fallet betyder detta även ett aspektbyte. Av dåtidsformerna hade preteritum den högsta frekvensen som översättningsmotsvarighet till den imperfektiva aspekten i dåtid och perfektum till den perfektiva aspekten i dåtid. Man skulle kunna anta att det svenska perfektumet med relevans i nuet skulle fungera som ett bra motstycke till den imperfektiva aspekten och det svenska preteritet, som är tidfäst i bestämd avslutad förfluten tid skulle återge den perfektiva aspektens betydelse, men så var inte fallet i detta material.</p> <p>Aspektualitet i ryskan upprätthålls i alla modusformer, även i imperativ och konditionalis. Översättningsmotsvarigheterna var många: verben i imperativ, indikativ, konjunktiv eller inget verb, vilket betyder ändringar i meningarnas ytstruktur och i stilen också. Originalmeningarnas betydelse har dock bibehållits. Översättningen innehåller flera verb än originalet, vilket beror på svenskans tempustvång och även på bl.a. att man i ryskan kan utelämna verbet, vilket gör att andra satsled i meningen betonas mer.</p>	
Uppslagsord aspekt, aktionsart, översättning, verb	
Bibliotek/Förvaringsplats	
Övriga uppgifter	

INNEHÅLL

1. INLEDNING	1
1.1. Syfte	1
1.2. Metod och material	2
2. OM ÖVERSÄTTANDE	3
2.1. Allmänt	3
2.2. Klassificering av översättningsmotsvarigheter	4
2.3. Översättningsprocess	6
2.3.1. Analysskede	6
2.3.2. Överföringsskede	10
2.3.3. Bearbetningsskede	14
2.4. Översättning av barn- och ungdomsböcker	15
3. ASPEKTOLOGI	17
3.1. Om terminologi	17
3.2. Aspekt och tempus	20
4. ASPEKTUALITET I RYSKAN	21
4.1. Aspekt	21
4.2. Aktionsart	23
5. ASPEKTUALITET I SVENSKAN	27
5.1. Aktionsart	27
5.2. Tempus	31
6. IMPERFEKTIV ASPEKT	33
6.1. Tempusfördelning i ryskt material	33
6.2. Översättning av sammansatt futurum	34
6.3. Översättning av presens	37
6.4. Översättning av preteritum	44
7. PERFEKTIV ASPEKT	49
7.1. Tempusfördelning i ryskt material	49
7.2. Översättning av enkelt futurum	50
7.3. Översättning av preteritum	54
8. IMPERATIV OCH KONDITIONALIS	57
8.1. Imperativ	57

8.2. Konditionalis	60
9. PREDIKATSLÖSA SATSER	63
9.1. Ellips av verb	63
9.2. Kopula	64
9.2.1. Particip	65
9.2.2. Adjektiv	65
9.2.3. Adverb	67
10. OM RYSKANS KASUS OCH VERBBILDNING	69
10.1. Kasus	69
10.2. Verbbildning	70
SAMMANFATTNING	72
LITTERATUR	75

INLEDNING

1.1. Syfte

Jag ville välja ett forskningsobjekt, där jag skulle kunna kombinera både mitt huvud- och biämne, dvs. det svenska och ryska språket. Aspektualiteten och verben överhuvudtaget föreföll som ett bra forskningsobjekt, för de ryska verben skiljer sig från de svenska i bl.a. att det finns två former, *imperfektiv* och *perfektiv aspekt*, av nästan alla ryska verb med sina egna användningskontexter. Arbetet är således en översättningsanalys med tyngdpunkten i verbfrasens aspektualitet.

Arbetets syfte är att redogöra för hur de ryska verben översätts till svenska, dvs. hur man kan uttrycka samma verbskeende i två språk, varav det ena har kategorin aspekt och det andra inte, och vilka skillnader som uppstår vid översättningen. I teoridelen behandlas problematiken inom översättande och aspektualitet.

Aspektualitet är ett mycket omdebatterat fenomen och det råder åtskilliga åsikter om bl.a. vad som betraktas som imperfektiv och perfektiv aspekt. Jag börjar med att redogöra för terminologin, som ofta vållar svårigheter på grund av att det finns olika traditioner i att använda termer. Jag utgår från den ryska terminologin, som är ett naturligt val för mig som studerande av ryska. Sättet att närma sig fenomenen kring aspektualitet är på det sättet subjektivt. Efter terminologin går jag in på de konkreta sätten att uttrycka aspektualiteten i båda språk.

1.2. Metod och material

Som forskningsmaterial har jag valt en rysk barnbok *Djadja Fjodor, pjos i kot* (i fortsättning förkortning DF) av Eduard Uspenskij och dess svenska översättning *Fjodor på rymmen* (i fortsättning förkortning Fpr) som har utkommit på svenska för första gången i översättning av Ben Hellman.

Eduard Uspenskij har skrivit många roliga barnböcker och har också arbetat med tecknad film på

TV. Fjodor på rymmen är en av hans allra bästa böcker. Boken berättar om en rysk pojke, *Fjodor*, som rymmer hemifrån efter att hans mamma har sagt att han inte får behålla katten Matrosov. Katten och pojken flyttar till landet och hittar ett fint hus, i vilket de bosätter sig tillsammans med en hund, Sjarik. Både katten och hunden har bott hos en professor som har lärt dem att tala. Men i byn bor också en lömsk brevbärare som spionerar på dem. Han tycker inte att en sexåring ska bo på landet utan föräldrar. Han tar kontakt med pojkens föräldrar efter att sett deras annons i tidningen och föräldrarna kommer att hämta sin son hem till stan. Innan de gör det har det skett ett och annat.

Sidoantalen i materialet är följande: *Djadja Fjodor, pjos i kot* 125 sidor, *Fjodor på rymmen* 142 sidor. Arbetet har börjats med att samla och klassificera alla verben ur böckerna. Klassificeringen sker på grund av ytstrukturen, vilket betyder bl.a. att nutidssyftande presens hör till samma grupp som framtidssyftande presens. Fördelningen av både de ryska aspekterna och deras svenska motsvarigheter i alla tempus- och modusformer har räknats och presenteras också i arbetet. Översättningsmotsvarigheter till både den imperfektiva aspekten i futurum, presens och preteritum och den perfektiva aspekten i futurum och preteritum presenteras och förklaras. Till slut redogör jag för andra skillnader, som eventuellt förekommer i översättningen.

Vid translitteration av kyrilliska alfabet använder jag translitterations- och transkriptionsscheman, som jag fick från Kungliga Biblioteket i Stockholm.

2. OM ÖVERSÄTTANDE

2.1. Allmänt

Trots att översättningskonsten har urgamla anor är det först under de senaste decennierna som själva översättningsprocessen har blivit föremål för vetenskaplig forskning. Hela det spektrum som översättningsforskningen utgör kallas **översättningsvetenskap**. Termen har alltså ersatt begreppet **översättningsteori**, som numera syftar bara på det delområde som behandlar och utvecklar översättningsvetenskapliga teorier. Översättningsvetenskapen bygger på element från flera vetenskapsområden, främst filologi, lingvistik, informationsteori, men också litteraturvetenskap, filosofi och även kontrastiv språkforskning, som är ägnad att skapa en allt säkrare grund för lösningar av översättningsproblem. Översättningsproblemen kan alltså granskas ur väldigt många synvinklar. Man kan undersöka själva översättningsprocessen; syntax, semantik och stil i något språkpar helt allmänt eller i någon text; kulturella och pragmalingvistiska skillnader; konstnärlighet m m. (Ingo 1991, 9, 11-14.)

Översättningslitteraturen har under tidernas gång vuxit till enorma mått, dvs. översättning har visat sig vara möjlig, även om påståendet *översättning är en omöjlighet* har framförts sedan urminnes tider. Hur vi förhåller oss till påståendet beror på vad vi avser med översättning, vilka krav vi ställer på översättningar, vilket slags text det är fråga om, vad som är textens ändamål. En översättning kan nämligen inte vara en både formell och semantisk spegelbild av originaltexten, för både allmänlingvistiska och språkspecifika principer såväl som olika kulturella bakgrunder inverkar på hur vi kan överföra olika former och betydelser till ett annat språk. Översättningen bör därför anses som överföring av information eller semantiskt innehåll från ett källspråk till ett målspråk. Att man inte kan bevara både form och betydelse ställer krav på översättaren, för det är ju översättaren, som i sista hand fattar beslut om vilken som kommer först, betydelsen eller formen. I allmänhet är det betydelsen, som är viktigare, men i vissa fall (estetisk-poetiska texter) kan formen spela en större roll än betydelsen. (Ingo 1991, 15-16, 19-21.)

2.2. Klassificering av översättningsmotsvarigheter

Översättandets huvudsyfte är att finna riktiga och ändamålsenliga översättningsmotsvarigheter till originaltexten, vilket gör att tankar kring motsvarighetsförhållanden hör till de centrala frågorna för översättningsvetenskaparna. Med **översättningsmotsvarighet** avses ett målspråkligt ord eller uttryck som använts i en viss text eller som man skulle kunna använda eller tänker använda som motsvarighet till ett ord eller uttryck på originalspråket. Begreppet **ekvivalens** syftar däremot på själva motsvarighetsförhållandet. (Ingo 1991, 81-82.)

Att hitta två semantiskt identiska ord i två olika språk är lika svårt som att hitta två fullständigt synonyma ord i ett språk, och det kan hända att det ena språket saknar **lexikonmotsvarighet** (ordboksmotsvarighet) helt och hållet. En dylik lexikal lucka kan fyllas genom att man använder förklarande uttryck, t.ex. fi. *sisarukset 'syskonen'* - eng. *brothers and sisters*, eller genom att man tryggar sig till citatlån, dvs. tar in originalspråkets ord med eventuell översättning till målspråket. Översättaren kan också bestämma antingen att utelämna (**implicit motsvarighet**) eller att tillägga (**explicit motsvarighet**) ett ord eller ett uttryck i ett visst textsammanhang (**(ko)textmotsvarighet**), jfr:

- (1) a. Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna. *Ruotsinmatka* tehdään joulun jälkeen.
Vi far till Sverige nästa år. Resan sker efter julen.
- b. Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna. *Matka* tehdään joulun jälkeen.
Vi far till Sverige nästa år. *Sverigeresan* sker efter julen.

Detta behöver inte innebära semantiskt bortfall eller tillägg. I (1a) innehåller kotexten den betydelse som översättaren inte har sagt ut i ord, i (1b) har översättaren uttryckt det som författaren låtit framgå endast implicit av textsammanhanget. (Ingo 1991, 83, 86-87.)

Även vid konkret motsvarighet i båda språken kan man särskilja lexikonmotsvarighet och kotextmotsvarighet. En lexikonmotsvarighet kan vidare indelas i **lexemmotsvarighet**, där förhållandet mellan originalspråket och målspråket upplevs av översättaren vara 1:1, t.ex. fi. *kahvi* - sv. *kaffe*, och i **sememmotsvarighet**, där motsvarigheternas betydelsefält upplevs inte täcka

varandra, dvs. lexemens andra eventuella semem har inte något gemensamt användningsområde. Sådant är fallet med t.ex. finskans lexem *poika*, som översätts till svenska genom användning av flera lexems enskilda semem, dvs. *gosse, pojke, son, unge, yngling, hankatt, man*. (Ingo 1991, 85-87.)

Med kotextmotsvarigheter är indelningen lite annorlunda. Ingo (1991, 87-91) behandlar kotextmotsvarigheter genom följande fyra olika aspekter:

1. språkmaterialets formaspekt
2. språkvarietetsaspekt
3. betydelseaspekt
4. pragmatisk aspekt.

Indelningen grundar sig på del-helhetsrelationen och därför utesluter aspekterna inte varandra utan bör anläggas samtidigt på samma översättningsmotsvarighet. Med hänsyn till formen kan en översättningsmotsvarighet vara antingen en **formell**, t.ex. sv. *fars son* - fi. *isän poika*, eller en **formförändrad motsvarighet**, t.ex. sv. *sonen till en sådan far* - fi. *sellaisen isän poika*, som alltså uppvisar en klart avvikande syntaktisk struktur. Språket har inte bara en enda standardvariant utan det finns olika språkvarieteter. Man kan skilja allmänspråkets **stilmotsvarigheter** (låg, normal och hög stil; konstnärlig, teoretisk-vetenskaplig och informatörsstil osv.), **dialektmotsvarigheter**, **idiolekmotsvarighet**, som baserar sig på det individuella språkbruket samt **registermotsvarighet**, som beaktar det faktum att samma person använder språket på olika sätt i olika situationer. Det viktigaste gemensamma draget hos de olika motsvarigheterna ur denna aspekt är att en viss språklig varietet alltid förverkligas inom ramen för texten, vilket gör att det inte är möjligt eller ens ändamålsenligt att skapa t.ex. en direkt dialektmotsvarighet till alla originaltextens dialektalt färgade ord. Översättaren kan däremot för den stilistiska balansens skull använda ett dialektalt ord där originaltexten inte har ett sådant. Detta fenomen kallas **kompensation** eller **förskjuten motsvarighet**.

Vid den tredje aspekten, betydelsen, kan motsvarigheten vara antingen en **semantisk motsvarighet**, där betydelsekomponenternas summa är så identisk som möjligt med betydelsekomponenterna i originalspråket, eller en **semantiskt förändrad motsvarighet**, vid vilken det

förekommer märkbara förändringar i komponentsammansättningen eller betraktelsesättet jämfört med originalspråket. En god semantisk motsvarighet måste uppfylla kraven på korrekt denotation (grundbetydelsen) och korrekt konnotation (känslovärdet). Det finns nämligen fall där ett visst ord vore en god **denotationsmotsvarighet**, men en dålig **konnotationsmotsvarighet**, och användningen av sådana ord kan leda till ett alltför förskönande eller alltför förfulande uttryck.

Den fjärde aspekten är den pragmatiska, vid vilken uppmärksamhet fästas vid förhållandet mellan språket och språkbrukaren. För översättarens del betyder det att han vid val av motsvarighet bör ta hänsyn till mottagarens speciella behov och eventuella skillnader i kulturbakgrunden. De pragmatiska motsvarigheterna kan indelas i **bruksmotsvarigheter**, dvs. i motsvarigheter, vilka i någon situation fungerar som bra översättningsmotsvarigheter oberoende av eventuella semantiska eller andra skillnader, och i **kontextmotsvarigheter**, vid vilka översättaren tar hänsyn till både mottagarens behov och de förändringar som kulturskillnader och andra bakgrundsfaktorer förutsätter. Till kontextmotsvarigheterna hör också olika textkompletteringar och särskilda förklaringar, som är nödvändiga för att mottagaren utan svårighet ska förstå budskapet, men även den mera grundliga omarbetningen.

2.3. Översättningsprocess

Man kan särskilja tre skeden i översättningsprocessen: **analys**, **överföring** och **bearbetning**, av vilka överföringen är svårast att undersöka, eftersom man inte kan beskriva det som händer i översättarens hjärna. Därför kan man också beskriva översättningsprocessen som ett skeende med två skeden: ett analyskede och ett syntesskede. I själva översättningsarbetet sammanbinder dessa skeden med varandra och hos erfarna översättare sammansmälter analys, överföring och bearbetning till en integrerad process, där det knappast är möjligt att särskilja de olika skedena. Huvudsaken är dock att inget av dessa arbetskedena utelämnas. (Ingo 1991, 92-93.)

2.3.1. Analysskede

En noggrann analys av originaltexten är grunden för all översättning, för den hjälper översättaren

för det första att finna semantiskt exakta betydelsemotsvarigheter i överföringsskedet för det andra att t.ex. träffa rätt stil i textens bearbetningsskede. Originaltexten ska granskas ur olika synvinklar och åtminstone följande fem delmoment hör till textanalysen: förberedande textanalys, grammatikalisk analys, semantisk analys, stilanalys och pragmatisk analys. Med **förberedande textanalys** menas helt enkelt en noggrann genomläsning, genom vilken översättaren lär känna hela texten. Vid den **grammatikaliska analysen** identifierar översättaren originaltextens konstituenten och klargör deras inbördes förhållanden till varandra. Analysen kan innehålla traditionell satsanalys, dvs. identifiering av subjekt, predikat, objekt osv., och tillbakatransformering, genom vilken man går tillbaka till kärnsatser (aktiv påstående sats) eller den djupstruktur där källspråket och målspråket står närmare varandra. Tillbakatransformeringen är ett bra sätt att komma fram till en riktig översättning, då originaltextens ytstruktur är dubbel- eller mångtydig. (Ingo 1991, 93-96, 106.)

Den grammatikaliska analysen bör också innehålla en kopplings- eller konnektionsanalys, genom vilken man klarlägger hur de ursprungliga kärnsatserna kopplats med varandra i originaltexten. I kopplingsanalysen fäster man uppmärksamhet vid både formella (sam- och underordning, inbäddningar) och semantiska faktorer (bl.a. tempusrelationer, kausalitetsförhållanden, referensbindningar). Granskandet av kopplingarna gagnar framför allt en klar och korrekt information, men det har också betydelse med hänsyn till originaltextens stil och andra egenskaper, för bl.a. användningen av satsgraderna och uppdelandet av texten i meningar av olika typ och längd inverkar på textens stil och struktur. (Ingo 1991, 113-114, 119.)

Nästa skede, **den semantiska analysen**, är synnerligen viktigt - översättarens huvuduppgift i allmänhet är ju en noggrann överföring av betydelse från källspråk till målspråk. I den semantiska analysen granskar man alltså det betydelsebärande i texten, dvs. framför allt textens ord. Förhållandet mellan ord och referent är konventionellt, vilket gör att ord är mycket olika i olika språk. Olika språk har också olika lexikaliseringssätt för samma betydelsefält, t.ex. de svenska orden *träd* och *trä* motsvaras av ordet *puu* i finskan. En orsak för de olika lexikaliseringssätten är att vissa livsområden och sakförhållanden är mer centrala och viktiga i ett språk än i ett annat, vilket gör att ordförrådet på ett sådant område blir mycket rikt och nyanserat. Förhållandet mellan ord och betydelse representerar inte alltid det idealiska förhållandet ett till ett, utan ibland tävlar flera ord om samma betydelse, ibland har samma ord flera betydelser. Sådana närbesläktade ord

kan skapa problem vid översättning, men principen är att översättaren använder termer som är lika specifika eller lika generella som motsvarande ord i originaltexten. Översättaren bör alltså finna översättningsmotsvarigheter, som är på samma hierarkiska nivå som originalet. (Ingo 1991, 121-123, 126-127.)

Nida (1975, 15-19) särskiljer bland semantiskt närbesläktade ord fyra typer av förhållanden: inklusion (inclusion), överlappning (overlapping), angränsade betydelse (contiguity) och komplementär betydelse (complementation). Vid **inklusion** inkluderas vissa av betydelsefältets ord i betydelsen hos ett ord högre upp i hierarkin, t.ex. *kaffe->dryck->vätska*. Med **överlappning** menas ett förhållande, där olika ords betydelser täcker varandra. Betydelsen hos sådana ord är dock inte exakt densamma, för det finns någon eller några särskiljande komponenter, som försvårar eller omöjliggör ett fritt utbyte av orden i en konkret text, jfr t.ex. ordparet *ge-donera*. I fenomenet **an-gränsade betydelse** är det fråga om samma typ av relation, dvs. flera ord tävlar om samma utrymme inom samma betydelsefält, men med den skillnaden att ord med angränsade betydelse saknar ett gemensamt användningsområde. I det här fallet är problemet i princip inte av språklig utan av praktisk natur; jfr t.ex. orden *simma-gå-springa*. **Komplementär betydelse** i sin tur innebär att vissa ords betydelser kompletterar varandra, t.ex. *ung-gammal* (gradmotsats). Hit hör även ord, där det ena ordets negation automatiskt implicerar det andra ordet, t.ex. *man-kvinna* (komplementär motsats) och där det ena ordet är det andra ordets inversion, t.ex. *köpa-sälja* (konversion).

Översättaren bör vara särskilt noggrann när samma ord har flera betydelser, dvs. vid **polysemi** (ord av samma ursprung) och när flera ord har samma form, dvs. vid **homonymi** (fonetiskt/grafiskt sammanfallande ord). För översättaren är det inte avgörande, huruvida ett lexikalt element med många betydelser är polysemt eller homonymt till sin natur, utan vilket semem (den semantiska tolkningen) av lexemet som är aktuellt i ett visst fall. Orden får alltså sin exakta betydelse först i en viss kontext. (Ingo 1991, 129-130.)

Översättaren bör också ta hänsyn till ordens **konnotationer** (känslovärde), när han söker översättningsmotsvarigheter. Det är dock svårt att klarlägga och beskriva ordens konnotationer, för arten av ords konnotationer varierar ofta också hos talare av samma språk. Översättaren bör

fästa speciell uppmärksamhet även vid ord, som är gemensamma för båda språken eller som av någon anledning verkar vara "samma ord", för orden kan, trots att de eventuellt är av samma ursprung, ha specialiserats och kommit att få olika betydelser, olika stilvärden eller konnotationer osv. Sådana här "**falska vänner**" eller snarlika ord, såsom t.ex. finskans *muori* 'äldre kvinna' och svenskans *mor*, visar mycket ofta vara en bedräglig fälla. Ett ords betydelse borde aldrig få tas som en självklarhet. (Ingo 1991, 145, 150-151.)

Översättaren bör också fästa uppmärksamhet vid stilen, även om den moderna översättningsvetenskapen betonar framför allt det riktiga överförandet av betydelsen. Formens och stilens betydelse varierar dock beroende på ursprungstextens syfte, funktion och brukssituation. Ända sedan antikens dagar har man haft för vana att skilja på hög, normal och låg stil, men numera talar man ofta om två huvudstilar, **skönlitterär stil** och **sakstil**. Den skönlitterära stilens stilmedel strävar efter att uppnå vissa effekter, t.ex. skapa stämningar, påverka läsarens känslor och uppfattningar, medan sakstilen strävar efter effektivitet och enkelhet. Vid **stilanalysen** klargör översättaren, för det första, till vilken huvudstil och underart den aktuella texten hör och, för det andra, vilka stilmedel (intonation, rättskrivning, användning av skiljetecken, typografiska lösningar, morfologiska och syntaktiska fenomen, ordvalsfrågor, textstrukturering och val av innehåll) författaren använt. När översättaren definierat stilen hos en text, bör han som översättningsmotsvarigheter konsekvent välja sådana ord och översättningslösningar som representerar just denna stil. (Ingo 1991, 151-152, 155, 158.)

Den **pragmatiska analysens** huvudsyfte är att garantera att den översatta texten fungerar klanderfritt i den nya språk- och kulturmiljön. Originaltextens författare har skrivit sin text i ett visst syfte, under en viss tid, på en viss plats, för en viss mottagargrupp och i ett förhållande, där författarens och mottagargruppens livsmiljö, kunskap, attityder, livssyn, levnadssätt osv. är till sin grundnatur likadana. Vid översättning är man då tvungen att tänka på och utjämna dels språkligt-konventionella skillnader av både strukturell och semantisk natur, dels skillnader i kultur och bildning, vilket på språklig nivå orsakar tillägg och förklaringar. (Ingo 1991, 158-159.) Klingberg (1974, 124) använder begreppet "**nationell adaptation**" om sådana förändringar i originalets text som gjorts i avsikt att ta hänsyn till läsarnas bristande erfarenheter och kunskaper om en främmande miljö, eller för att man anser att det inte är lämpligt att de presumtiva läsarna får höra om vissa bruk eller tänkesätt i det främmande landet. Denna förändringskategori har ett särskilt intresse just

vid översättningen av barn och ungdomslitteratur, eftersom den bör vara vanligare där än vid översättningen av vuxenlitteratur.

2.3.2. Överföringsskede

I överföringsskedet överförs det analyserade textmaterialet till målspråket. Överföringen sker på kärnsatsnivån eller på mellanstrukturnivån (innehåller t.ex. pronomen, olika kopplingar) i översättarens hjärna, dvs. skriven text uppkommer vanligen inte i detta skede utan först i bearbetningsskede. Resultatet är semantiskt exakt, men i fråga om formen saknas ännu den slutliga finslipningen och formuleringen. (Ingo 1991, 165.)

Att överföra ett budskap från ett språk till ett annat och att formulera det till en flytande målspråklig text är förbundet med många slags svårigheter och översättaren är ofta tvungen att frångå originaltextens lösningar. Inom översättningsvetenskapen har man påbörjat kartlägga, dvs. definiera och ge namn på de **förändringar** som uppstår vid översättning. Inom jämförande stilforskning särskiljer man sju centrala översättningsmetoder, vilka fungerar samtidigt som ett slags gradering av översättningens exakthet och som ett klassificeringssystem för de förändringar som sker vid översättning. Metoderna kan tillämpas på såväl som ordförråd och grammatik som kontext. Klassificeringssystemet består av

A. direkta metoder:

1. direkt lån: *entrée, tolerans, skala*
2. översättningslån: sv. *mjölktand* - fi. *maitohammas*
3. direkt översättning: sv. *vatten* - fi. *vesi* och

B. indirekta metoder:

4. transposition: sv. *avsändare* - eng. *from*
5. modulation: sv. *likblek* - fi. *kalmankalpea* 'dödsblek'
6. ekvivalens: sv. *sluta fred* - fi. *solmia* 'knyta' *fred*
7. adaption: sv. *köttbullar* - fi. *kalakukko*.

Vid **direkt lån** använder översättaren alltså källspråkets ord eller term som lånord. Orsaken till användning av lånord är många; i skönlitteratur används lånord främst för att ge lokalfärg åt

texten. Direkt lån kan vara **citatlån**, lånet har inte anpassat formellt till mottagarspråk, **speciallån**, lånet har anpassats till mottagarspråkets ljudsystem, men tillhör endast en del av språkbrukarna, och **allmänlån**, lånet avviker inte formellt från andra ord i språket. Vid **översättningslån**, dvs. genom direkt översättning av två- och flerledade sammansatta ords eller ordgruppers led, kan man särskilja **morfologiska lån** (*murare*), **lexikala lån** (fi. *tasapaino* 'jämvikt'), **syntaktiska lån** (fi. *joisitteko kupillisen kahvia?* 'skulle ni dricka en kopp kaffe?') och **fraseologiska översättningslån** (*vara på fri fot*). **Direkt översättning**, ord-för-ord-översättning och bokstavlig översättning, är sällan möjlig på grund av språkens strukturella olikheter, men direkt översättning är dock översättarens huvudmålsättning i de fall där en sådan leder till en god översättning. (Ingo 1991, 168, 178-180.)

Med **transposition** avses sådan översättning av ett textmaterial som innebär byte av ordklass men som inte leder till byte av betydelse, jfr. t.ex. fi. *Puun hinnat nousun myötä [...]* - sv. *När virkepriserna stiger [...]*. Vid **modulation** i sin tur sker en variation av budskapet som innebär att man ser på samma sak ur en annan synvinkel eller i ett annat ljus, jfr. t.ex. sv. *barnstol* - eng. *high chair* 'hög stol'. Vid **ekvivalens**, som vanligen syftar på motsvarighetsförhållanden i mer allmän betydelse, avses här dock att texten kan beskriva samma situation genom att använda helt avvikande semantik, stilmedel och strukturer. Ekvivalensfallen är i allmänhet idiom, ordvändningar, klicheer osv., jfr t.ex. sv. *Medan gräset växer dör kon.* - fi. *Ennen kurki kuolee kuin suo sulaa* 'Före tranan dör än kärret tinar upp'. Vid **adaption** använder man två olika situationer för att beskriva samma slags fenomen, dvs. man använder en situation som har samma symbolvärde för målspråkets läsare som den ursprungliga situationen hade för originaltextens läsare. Med exempelparet *köttbullar - kalakukko* ovan menas alltså att en svensk som lider av hemlängtan kan säga sakna mammas köttbullar, medan en person från östra Finland skulle kanske längta efter kalakukko. (Ingo 1991, 180-184.)

Språket är dock så pass mångdimensionellt att inte heller detta system förmår lösa alla de benämnings- och klassificeringsproblem som finns inom översättningsvetenskapen. Dessutom är det också svårt att finna gemensamma kriterier på såväl formella och semantiska som på pragmatiska förhållanden. Det sker nämligen också andra slags förändringar vid översättning - översättaren är ofta tvungen att t.ex. omgruppera textens semantiska komponenter. Vid den analytiska

omgrupperingen lösgörs källtextordets betydelsekomponenter från varandra och fördelas mellan flera olika ord i målspråket t.ex. eng. *to picnic* - fi. *syödä eväitä ulkona* 'äta matsäck ute'. Den syntetiska omgrupperingen innebär däremot att komponenterna från flera källspråksord pressas ihop till ett enda ord i målspråket, t.ex. sv. *låta göra* - fi. *teettää*. En översatt text tenderar i allmänhet att svälla ut och bli något längre än ursprungstexten bl.a. därför att analytiska utvidgningar automatiskt uppträder i texten då och då. Översättaren bör fästa speciell uppmärksamhet vid användningsfrekvensen av t.ex. inbäddningar och producera en översättning som på motsvarande sätt innehåller mycket respektive litet inbäddningar med hänsyn till bruksnormerna för målspråket och motsvarande textsort i målspråket. (Ingo 1991, 185-187,192.)

De semantiska särfallen, dvs. metaforer, initialord och förkortningar och termer, kräver också speciell uppmärksamhet av översättaren. Vid översättning av **metaforer**, betydelseförskjutningar, som baserar sig på likheten hos referenten (*flaskans hals*), måste översättaren noggrant överväga, om den sak man jämför med är tillräcklig känd för att det metaforiska uttrycket ska kunna förstås av den målspråkliga läsaren. Därtill måste han kontrollera, att uttrycket väcker semantiskt riktiga associationer. **Initialord** och **förkortningar** är lättare för översättaren än metaforer, men även de kan skapa problem, för de återfinns sällan i vanliga ordböcker. Översättaren har två möjligheter med förkortningar, dvs. han kan antingen översätta eller inte, valet beror på själva förkortningen och målspråket. Huvudsaken är dock att förkortningen blir begriplig för läsaren. **Termer** kan också skapa problem vid översättning, åtminstone i fråga om helt nya främmande termer, som inte har någon motsvarighet i målspråket. Ibland kan översättaren även åta sig neologistens roll, dvs. skapa helt nya termer. (Ingo 1991, 194-199.)

Redan i överföringsskedet går översättaren in för att bearbeta ställen som inte kommer att fungera på målspråket och dess kulturmiljö. Om textens funktion inte är informativ, måste översättaren överväga att avstå från att överföra betydelseinnehållet till målspråket och börja söka översättningsmotsvarigheter på de estetiska, expressiva eller imperativa planet. Översättningar av namn på skönlitterära verk är ofta goda exempel på hur man utgått från den semantiska betydelse. För att texten på målspråket ska vara klanderfri och välfungerande är översättaren tvungen att komplettera texten genom att t.ex. inskjuta ett förklarande ord eller uttryck. Ibland kan texten också omarbetas mer eller mindre grundligt. Vid skönlitterära verk är det vanligen fråga om modernisering av en språkform som börjar verka föråldrad. Vid översättning av teoretisk-

vetenskapliga texter kan översättaren utföra omarbetningar av textinnehållet, vilka betingas av skillnaderna i samhällsordning, rättsväsen m. m. i de kulturer som källspråket och målspråket representerar. (Ingo 1991, 200-204.)

Med **egennamn** gäller en praxis som innebär, att man anpassar svåruttalande namn till det egna språkets skriv- och uttalsvanor. I vanliga fall ändrar man inte namn på levande personer, medan namn på historiska personer används däremot ofta i en anpassad form, t.ex. fi. *Juhana Ludvig Runeberg* 'Johan'. De fiktiva namn översätts oftare än de verkliga. Namn på orter och städer skapar inte större problem - om målspråket inte har egna namnvarianter använder man källspråkets namnformer. Inom skönlitteraturen bevarar översättaren ofta de främmande namnen för att ge en äkta lokalfärg åt framställningen. Om ursprungstexten är skriven på ett avvikande alfabet eller skrivsystem bör översättaren ägna speciell uppmärksamhet åt det, hur han translittererar namnen, för translittereringsregler är olika i olika språk. Ryskans *ПУШКИН*, till exempel, förekommer i svenskan med formen *Pusjkin*, medan finskan använder formen *Puškin*. (Ingo 1991, 205-206, 208.) Även ett humoristiskt användande av egennamn som ger associationer till andra ord kan skapa problem för en översättare, för ett direkt övertagande av de utländska egennamnen gör att poängen missas. Översättaren bör förklara sådana ställen på något sätt, han kan ju företa ingrepp i själva texten, men även införa noter på de ifrågavarande sidorna eller på ett särskilt blad i bokens början. (Klingberg 1974, 127-128.)

Idiom, dvs. fraser och uttryck, som är specifika för varje språk, vållar ofta svårigheter i översättningsarbete, jfr t.ex. sv. *lägga benen på ryggen* - fi. *saada jalat alleen* 'få fötterna under sig'. **Kollokationer**, ord som av varierande orsaker kombineras med varandra för att uttrycka en viss betydelse i ett språk, uppvisar stora likheter med idiomerna, t.ex. *hålla tal*, *gott samvete*, *sjunga falskt*. Speciell uppmärksamhet krävs också då utgångstexten innehåller material som redan är eller riskerar vara översatt till målspråket. Vanligtvis rör det sig om namn på litterära eller andra konstnärliga verk, dels om ordagranna citat ur sådana konstnärliga produkter. Om man inte kan klargöra om verket redan är översatt eller inte, är det bäst att man för titlarnas del håller sig till den utländska originaltiteln. Översättarens allmänbildning och kännedom om både käll- och målspråkets miljö sätts på prov i även sådana fall, där författaren utgår ifrån att läsaren känner till vissa saker. Det kan röra sig om kulturpersonligheter, historiska platser, institutioner, politiker,

trakter med invånare kända för sparsamhet osv. Om översättaren inte kan ty sig till adaption, kan han alltid använda ett förtydligande tillägg, men även utelämna stället. (Ingo 1991, 208-209, 214-216.)

2.3.3. Bearbetningsskede

I sista skedet får översättningen sin slutgiltiga konkreta form, dvs. de semantiskt noggranna "råkopiorna", vilka producerats i överföringsskedet bearbetas till en smidig och idiomatisk målspråklig text. I bearbetningsskedet anpassar översättaren sin textstrategi, dvs. väljer predikationer och deras ordning till den strategi författaren till originaltexten har valt. Ibland är översättaren dock tvungen att tillämpa en avvikande textstrategi till följd av att översättningsspråken har helt olika möjligheter att t.ex. använda sig av olika slag av inbäddningar. Vid bearbetning av texten måste översättaren även ta hänsyn till de olikheter i översättningsspråken som har att göra med tematiken: hur ska en konstituent med ny information (rema) och en redan bekant konstituent (tema) placeras. Allmän tendens är ju att man ska börja med det som redan är känt och placera den nya informationen mot slutet av satsen. Detta gäller speciellt artikkellösa språk, där ordningen mellan konstituenterna är ett viktigt medel för att markera om konstituenten representerar något nytt eller något redan bekant, jfr t.ex. ryskans *na ulitse - masjina* 'det står en bil på gatan' - *masjina na ulitse* 'bilen står på gatan'. (Ingo 1991, 216, 221-222, 224.)

En översättning som syftar till dynamisk motsvarighet fungerar på målspråkets villkor. Med tanke på språket bör mottagaren uppleva språket i översättningen som sitt eget idiomatiska modersmål, dvs. översättaren måste kunna återge budskapet i utgångstexten med både exakt och naturlig motsvarighet, som passar in både i den nya mottagarens språk och i den kulturkrets han representerar. För att skapa en målspråklig text av sådant slag, bör översättaren härvidlag utnyttja stilanalysen, den grammatikaliska analysens konnektionsanalys och den pragmatiska analysen. För att en översättning ska vara perfekt ska den faktiskt följa målspråkets normer "till punkt och pricka", dvs. översättaren bör också fästa uppmärksamhet vid bl.a. meningslängden, kommatering, avstavningen, användningen av bindestreck. (Ingo 1991, 225-227, 230-231.)

2.4. Översättning av barn- och ungdomsböcker

Det mesta, som gäller översättningsundersökning i allmänhet, gäller också undersökningen av barn- och ungdomsboksöversättningar, men det finns också problem, som är speciella just för barn- och ungdomsboksöversättningen. Detta beror dels på att en författare av en barn- och ungdomsbok på något sätt har tagit hänsyn till sina presumtiva läsare, dels på att ett av syftena med att utge en översatt bok för barn och ungdom är att internationalisera deras begreppsvärld. Måltexten bör alltså både ta samma grad av hänsyn till sina läsare som utgångstexten och återge det för den främmande kulturen artegna. Båda dessa krav kan dock komma i motsättning till varandra vid översättningsarbetet. Andra problem rör förändringar av typ modernisering, purifikation och förkortningar, som torde vara vanligare i översättningar av barn- och ungdomslitteratur än av annan litteratur. Även sådana frågor som rör alla översättningar såsom t.ex. felöversättningar kan accentueras, när det gäller en översättning för barn eller ungdom, för den unga läsaren kan antas ha svårare att inse översättarens misstag än en vuxen läsare. (Klingberg 1977, 12.)

En översatt barn- eller ungdomsbok kan undersökas med hänsyn till bl.a. i vilken utsträckning adaptationsgraden, dvs. den utsträckning i vilken en text tar hänsyn till de presumtiva läsarnas intressen, behov, upplevelsesätt etc., har bevarats vid översättningsarbetet. Kravet på trohet mot utgångstexten innefattar ett krav på att dess adaptationsgrad bibehålls i måltexten, vilket innebär att måltexten inte får vara svårare eller lättare för läsaren än utgångstexten för dess läsare. För att måltexten ska bibehålla utgångstextens adaptationsgrad är översättaren tvungen att då och då ty sig till kontextadaptation, dvs. anpassa utgångsspråkets kontext till den målspråkliga. Kontextadaptationens problem är självfallet inte begränsade till översättningen av barn- och ungdomsböcker, men barn- och ungdomsböcker kan antas behöva en högre grad av kontextadaptation, för barns och ungdomars kunskapsmassa är mindre än de vuxnas. Å andra sidan ska översättaren undvika godtycklig kontextadaptation, om han vill att boken ska bidra till internationaliseringen av läsarnas begreppsvärld. Kontextadaptationen blir aktuell ofta bl.a. med personnamn, titlar, namn på ting och husdjur, geografiska namn, främmande naturföreteelser och måttssystem, måltider och livsmedel. (Klingberg 1977, 1, 46, 82-85.) (För detaljrekommendationer om kontextadaptation se Klingberg 1977, 287-293)

Purifikationer, dvs. utvidgningar, förskönanden, modifieringar eller strykningar, görs för att få

måltexten att bättre än utgångstexten överensstämma med de presumtiva läsarnas värderingar eller upplevelsesätt. Motiven för purifikationer är av moralisk, religiös, ideologisk eller kommersiell art. (Reiss 1971, 105.) Klingberg (1977, 283) är dock av den åsikten att purifikationer bör inte förekomma vid översättningen och rekommenderar att verket inte alls översätts om man inte vill föra ett litterärt verks värderingar vidare. Även modernisering i betydelsen av försök att göra måltexten aktuellare genom att flytta handlingens tid närmare nutiden eller genom att byta ut miljödetaljer mot modernare bör undvikas.

Allt översättningsarbete medför i någon mån förkortningar, men i barnlitteraturen är de välkända. Förkortningar vid översättning av barn- och ungdomsböcker kan inträffa av ekonomiska skäl, men också därför att man tar hänsyn till de presumtiva läsarnas intressen eller läsförmåga eller att man helt enkelt vill förenkla översättarens arbete. Förkortningar bör dock inte företas om de skadar innehåll eller form. Om förkortning anses nödvändiga, bör den då innebära att man tar bort hela kapitel eller andra sammanhängande avsnitt. Översättningen får inte innehålla dolda förkortningar utan det bör klart anges att det rör sig om en förkortad och därmed bearbetad upplaga. Om man vill göra måltexten mer lättläst genom att minska utgångstextens meningslängd, bör detta ske genom att dela upp författarens meningar i flera meningar, inte genom att ta bort i utgångstextens meningar ingående tankeinhåll. (Klingberg 1977, 194, 215-216.)

Den adekvat återgivna miljöskildringen är ett krav som man ställer på översättningar av skönlitterära verk. Detta krav är speciellt viktigt när det gäller översättning av barn- och ungdomsböcker, om man betraktar förmedlande av kunskaper om främmande länder som ett av syftena med sådana översättningar. Därför bör även kartor över verkliga eller fiktiva landskap, som har bifogats en utgångstext, finnas med i måltexten. Återgivandet av det språkligt avvikande, dvs. dialekt, slang och annat lågspråk, stavningssvårigheter, barnspråk, skapar problem också vid översättningen av barn- och ungdomsböcker. I princip bör utgångstextens individuella språkliga särdrag bevaras, men emellanåt måste man acceptera utslätning till normalspråkighet framför ett misslyckat försök till bevarande av utgångstextens avvikande drag. (Klingberg 1977, 217, 285-286.)

3. ASPEKTOLOGI

3.1. Om terminologi

Med aspektologin menas aspekt- och aktionsartsforskning, som är en omfattande specialitet inom grammatiken. Tyvärr råder det en villervalla i terminologin, vilket betyder att den terminologiska mångfalden är stor och olika språk har olika traditioner i hur man använder termerna **aspekt** och **aktionsart**. Många forskare gör inte någon skillnad mellan aktionsart och aspekt (oppositionen perfektiv-imperfektiv) utan behandlar dem som ett och samma fenomen, som vanligtvis kallas aspekt. Detta beror på att det finns språk som inte har någon egen kategori för aspekt och aktionsart, dvs. det har inte funnits något behov för olika termer. I språk som ryskan, där det finns en morfologisk kategori för både aspekt och aktionsart, brukar man dock göra en skillnad mellan de här fenomenen, som i själva verket står mycket nära varandra.

Dahl (1985, 69,74) har forskat i aspekt i mer än 60 språk och har hittat oppositionen perfektiv-imperfektiv (aspekt) i ungefär 45 språk. Också han tar ställning till svårigheter, som uppkommit kring definitionen av oppositionen perfektiv-imperfektiv och kritiserar slaviska forskare för att de inte är beredda att betrakta det som skiljer sig från den slaviska definitionen som aspekt. Dahl säger att även om en viss prototypisk användning är gemensam för alla perfekтива kategorier, så finns det dock variation mellan olika språk i hur man begränsar perfektivitet. Hur kan man då definiera oppositionen perfektiv-imperfektiv? Comrie (1976 ,16) har definierat den på så sätt att

perfectivity indicates the view of a situation as a single whole, without distinction of the various separate phases that make up that situation, while the imperfective pays essential attention to the internal structure of the situation.

Thorell (1982, 119-120) konstaterar för sin del att vid aspekt sätter den talande oppositionen *nu - icke-nu* i relation till det av verbet uttryckta skeendet, så att *nu* blir skeendets *nu*, inte talarens såsom vid tempus, dvs. man försätter sig in i det inre av handlingen: imperfektiv aspekt (pågående handling), medan man vid *icke-nu* befinner sig utanför förloppet och betraktar handlingen utifrån: perfektiv aspekt (fulländad handling). Aktionsart (aktionssätt) är enligt Thorell ett verbs sätt att ange skeendets karaktär i och för sig: tidsligt obegränsat (=durativt) eller begränsat (=ter-

minativt).

Den slaviska aspektologin har redan för länge sedan skilt de olika termerna från varandra och har definierat termerna aspektualitet, aspekt, aspektpar, aktionsart. Enligt Bondarko (1971, 4) är **aspektualiteten** (ry. aspektual'nost')

funktsional'no-semantitjeskaja kategorija, kotorija ochvativajet razlitjnie sredstva vyrazjenija charaktera protekanija deistvija.

Aspektualiteten är alltså en semantisk kategori, som kan uttryckas t.ex. med hjälp av aspekt och aktionsart och som anger någonting om verbskeendets karaktär: om verbskeendet är avslutat (perfektivt) eller oavslutat (imperfektivt), om verbskeendet har upprepats (iterativt--> imperfektivt), om verbskeendet ses som en process (imperfektivt) eller som en handling med en klar slutpunkt (perfektivt) osv. Det finns olika sätt att uttrycka aspektualitet, av vilka kategorin aspekt är den viktigaste i ryskan. Om aktionsarter säger Bondarko (1971, 5) att

sposoby deistvija javljajutsja vazneisjim periferijnym komponentom aspektual'osti.

Bondarko är alltså av den åsikten att aktionsarter är det viktigaste periferiska medel i att uttrycka aspektualitet. Men förutom aspekt och aktionsarter nämner han också andra, nämligen lexikaliska (*dolgo* 'länge', *vsju notj* 'hela natten') och syntaktiska medel (*ogonek to vyspychnet to pogasnet* 'stundom flammar elden upp stundom slocknar av'), som kan uttrycka verbskeendets karaktär.

Ryskan har ett speciellt system för att uttrycka aspektualitet, **kategorin aspekt** (ry. kategorija vida/aspekt), där två verbformer, imperfektiv och perfektiv, (ry. nesoversjennyj vid', soversjennyj vid') står i motsatsställning till varandra. De här verbformerna bildar ett **aspektpar** (ry. vidovaja para), som består av två olika former av samma verb, men som skiljer sig från varandra semantiskt.

Aktionsart står nära begreppet aspekt, varpå beror att man inte i alla språk brukar göra en skillnad mellan de två begreppen. Den ryska språkvetenskapen betraktar aktionsarter och aspekt dock som två olika företeelser. Aspekt är en morfologisk kategori med sina aspektpar (verbpar) och tar

ställning till om verbskeendet är oavslutat eller avslutat. Aktionsarter däremot, förutom att de antingen är imperfektiva eller perfektiva verb, uttrycker någonting mer om verbskeendets typ och innefattar en ny betydelsenjans. Dessutom gäller kategorin aspekt alla ryska verb, medan aktionsarter beträffar bara ett visst antal verb. Ryskan har i motsats till svenskan en morfologisk markering för olika aktionsarter, dvs. aktionsarter bildas med hjälp av suffix, prefix eller suffix och prefix.

Olika språk har olika sätt att uttrycka aspektualitet. Hannu Tommola (1986, 9) har i sin doktoravhandling om aspektualitet i ryskan och finskan nämnt olika medel, med vilka man kan uttrycka aspektualitet. Man kan uttrycka aspektualitet med hjälp av grammatiska kategorier, såsom aspekt i ryskan, men också med hjälp av tempus och objekt, som används bl.a. i finskan, där imperfektiv aspekt motsvaras av partitivobjekt och perfektiv aspekt av ackusativobjekt. Jfr:

- (2) a. *Söin eilen illalla kalaa.* 'Jag åt fisk i går kväll.'-->imp. asp.
 b. *Söin eilen illalla kalan.* 'Jag åt en fisk/fisken i går kväll.'--> pf. asp.

I (2a) anger verbet och partitivobjektet imperfektiv händelse, en process, medan mening (2b) med ackusativobjekt anger att verbskeendet är fulländat till en viss gräns, vilket gör att meningen tolkas perfektivt.

I engelskan kan man uttrycka imperfektiv aspekt med de s.k. progressiva konstruktionerna, som bildas med *be* och *-ing*. Adverbial och predikativ kan också användas för att uttrycka aspektualitet, men förutom grammatiska kategorier kan man också med hjälp av syntax och semantik ta ställning till om ett verbskeende fulländats eller inte.

Kangasmaa-Minn (1993, 15-17), som skriver om aspektualiteten i de fenno-ugriska språk, har uppdelat aspektens uttrycksformer i fyra grupper:

1. semantisk aspekt
2. morfologisk aspekt
3. syntaktisk aspekt
4. pragmatisk aspekt.

Med **semantisk aspekt** menas att aspekten hör till verbets stambetydelse. Sådana verb i svenskan är t.ex. *vara* och *leva*, som är imperfektiva till sin betydelse, medan verb som t.ex. *hitta* och *börja* uttrycker perfektiv aspekt. **Morfologisk aspekt** innebär att kategorin aspekt har en morfologisk kategori i språket (ryska). Det betyder att oppositionen perfektiv-imperfektiv uttrycks med hjälp av olika affix. Ett exempel på **syntaktisk aspekt**, som ofta fungerar tillsammans med pragmatiska och semantiska faktorer, är finskans objektformer. Det är dock viktigt att minnas att pragmatiska faktorer (**pragmatisk aspekt**) såsom situationer, modala eller sociala skäl kan förändra den inherenten aspekten till en annan. Ett exempel på det är att den finska meningen *Lumi peitti maan* 'Marken blev inbäddad i snön', som vanligtvis tolkas imperfektivt (process), får en perfektiv tolkning i följande mening *Alkoi myrskytä ja lumi peitti maan* 'Det började storma och marken blev inbäddad i snön'.

Även om man kan skilja mellan olika typer av aspekter, betyder det inte att de skulle fungera oberoende av varandra. I de språk (svenskan), som inte har någon morfologisk aspekt, måste man ty sig till semantiska, syntaktiska och pragmatiska medel för att uttrycka aspektualitet. Även i språk (ryska) med morfologisk aspekt påverkar semantiken, syntaxen och pragmatiken hur man väljer ett verb med viss aspektuell betydelse. Även om man talar om hur man uttrycker aspektualitet och hur man väljer ett verb med en viss aspektuell betydelse, så är det viktigt att bära i minnet att allt detta sker spontant och talaren, åtminstone den infödda talaren, behöver inte tänka på eller ens vara medveten om fenomenet, som kallas aspektualitet.

3.2. Aspekt och tempus

Det finns ett samband mellan aspekt och tempus, för aspekt uttrycker också tempus, men det är inte det enda den uttrycker. De perfekta kategorier har en stark tendens att vara begränsade bara till förfluten tid (Dahl 1985, 79). Detta har lett till att termerna **perfekt** och **perfektiv** sammanfaller. Det är sant att de står mycket nära i varandra, för historiskt sett har perfekt utvecklats till perfektiv i t.ex. franska. Det finns dock skillnader mellan de här termerna, för perfekt har även imperfektiv betydelse, t.ex. *have been sleeping*. (Dahl 1985, 138.)

Dahl (1985, 78) definierar perfektiva verb på följande sätt:

A perfectiv verb will typically denote a single event, seen as an unanalysed whole, with a well-defined result or end-state, located in the past [min understrykning]. More often than not, the event will be punctual, or at least it will be seen as a single transition from one state to its opposite, the duration of which can be disregarded.

Den här definitionen att perfektiva verb används bara i förfluten tid gäller många språk, men inte ryskan, för den ryska oppositionen perfektiv-imperfektiv är mera självständig i fråga om tempus och tid än motsvarande kategorier i andra språk. Den perfektiva aspekten kan nämligen uttrycka också futurum, men den kan inte användas i presens just därför att den uttrycker resultat eller handlingens slut.

4. ASPEKTUALITET I RYSKAN

4.1. Aspekt

När man talar ryska, är man alltid tvungen att ta ställning till verbskeendets karaktär och välja en verbform efter det. De ryska verben hör alltid till den imperfektiva eller den perfektiva aspekten, varav den sistnämnda betyder att handlingen är avslutad till en viss gräns, medan den imperfektiva inte begränsar verbskeendet på något sätt, bara konstaterar ett faktum, jfr:

- (3) a. Mal'tjik dolgo perepival (imp.) rabotu i nakonets perepival (pf.) jejo.
b. Pojken skrev arbetet länge och äntligen fick han det färdigt.

I (3a) är verbet *perepival* imperfektivt till sin betydelse och uttrycker tillsammans med adverbet *dolgo* 'länge' en process. Den perfektiva aspekten *perepival* uttrycker att handlingen är avslutad. I översättning (3a) har jag använt ordet *färdigt* för att få fram handlingens slutpunkt.

Den perfektiva och imperfektiva aspekten har båda sina egna användningskontexter. Den imperfektiva aspekten, genom att den inte sätter någon gräns till verbskeendet, uttrycker process och varaktighet, dvs. att handlingen eller tillståndet pågått någon tid. Vanligtvis har man också ett

tidsadverbial i satsen, t.ex. *Ja zdala ego dolgo* 'Jag väntade honom länge'. Bara den imperfektiva aspekten kan användas i de situationer, där man uttrycker ett konstant faktum, t.ex. *zjelezo rzjaveet* 'järn rostar' och där handlingarna inträffar samtidigt, t.ex. *Papa tjitala gasetu, kogda mama gotovila uzjin* 'Pappan läste en tidning, när mamman lagade mat'. Den perfektiva aspekten uttrycker att handlingen har avslutats. Den används, i motsats till den imperfektiva, i de situationer, där ett verbskeende följer ett annat, t.ex. *My pozanimalis' i posjli v kino*. 'Vi läste läxorna och gick på bio.' (Avilova 1982, 604-605.)

Det finns också verb, som inte har något aspektpar, men som antingen är imperfektiva (imperfektia tantum) eller perfektiva (perfektia tantum). Ett sådant verb är t.ex. *spat'* (imp.) 'sova', av vilket en perfektiv aspekt dock kan bildas genom att man tillägger prefixet *na-*. På samma gång ändras verbets betydelse till 'sova tillräckligt', vilket leder till att verbet byter kategori, från aspekt till aktionsart, dvs. verbet bildar inget aspektpar med verbet *spat'*. Några verb har både perfektiv och imperfektiv funktion t.ex. *velet'* 'befalla', *ispol'zovat'* 'använda' och ur kontexten får man fram vilkendera funktionen verbet i varje enskilt fall har. (Avilova 1982, 584.)

En annan speciell kategori inom de ryska verben är rörelsebetecknande verb. De har nämligen två olika former, durativa och iterativa, men enbart en aspekt, imperfektiv, t.ex. *idti/chodit'* 'gå'. Det första används i betydelsen 'gå någonstans', det senare 'gå någonstans och tillbaka/gå omkring'.

Det finns tre olika sätt att bilda aspektpar: imperfektivation, perfektivation och suppletivism. Med **imperfektivation** menas att man med ett prefix (och ett suffix) bildar den perfektiva aspekten av den imperfektiva, t.ex. *delat'-> cdelat'* 'göra'. Vid **perfektivation** har man den perfektiva aspekten som grundform och med hjälp av olika suffix bildar den imperfektiva aspekten, t.ex. *pobedit'->pobezjdat'* 'vinna'. Ofta sker det vokal- och konsonantförändringar, men även accentflyttningar är möjliga. Vid **suppletivism** har verben olika grundformer, t.ex. *brat'-vzjat'* 'ta'. Av rörelseverb bildas aspektpar genom tillägg av ett prefix, jfr:

- (4) a. *idti* (durativt) ---> *priidti* (perfektivt)
 b. *chodit'* (iterativt) ---> *prichodit'*(imperfektivt).

I (4a) bildar det enkla durativa verbet med prefixet *pri-* den perfektiva aspekten, medan det

iterativa verbet och prefixet i (4b) bildar den imperfektiva aspekten. Varje verb är dock ett självständigt verb, som har sin egen infinitiv och sina egna ordformer. (Avilova 1982, 584.) Detta illustreras i tabell 1:

Tabell 1 Imperfektiv/perfektiv aspekt

IMPERFEKTIV ASPEKT:	PERFEKTIV ASPEKT:
1. presens, preteritum, sammansatt futurum	enkelt futurum, preteritum
2. konditionalis	konditionalis
3. imperativ	imperativ
4. aktiva och passiva particip i presens och preteritum	aktiva och passiva particip i preteritum
5. gerundier	gerundium

Den viktigaste skillnaden mellan den imperfektiva och perfektiva aspekten ligger däri att den perfektiva aspekten inte har någon presensform, vilket beror på att den uttrycker fulländad handling. Detta har inverkan även på particip och gerundium. Både den imperfektiva och den perfektiva aspekten kan uttrycka framtid och dåtid och har sina konditionalis- och imperativformer.

4.2. Aktionsarter

Även aktionsarter uttrycker aspektualitet på det sättet att de antingen är imperfektiva eller perfektiva. Bland dem finns både sådana av vilka man kan bilda aspektpar och sådana som inte har något aspektpar. Aktionsarter bildas med hjälp av prefix, suffix eller prefix och suffix. De ryska aktionsarter bildar en omfattande kategori med många olika betydelsenysanser. Vanligtvis delas de in i tre huvudkategorier: tidsangivande, mängd- och tidsangivande och speciellt resultativa, vilka för sin del kan delas in i många olika underkategorier. (Avilova 1982, 596.)

Till de **tidsangivande** aktionsarterna hör både imperfektiva och perfektiva verb. I följande tabell presenteras de tidsangivande aktionsarterna i ryskan:

Tabell 2 Tidsangivande aktionsarter

AKTIONSPORT	RYSKA		ASPEKT
1. Inkoativa: <i>za-</i> , <i>po-</i> , <i>vz-</i> , <i>raz-</i> (+ <i>-sja</i>)	<i>rassmejatsja</i>	'skratta till'	pf.
2. Delimitativa: <i>po-</i>	<i>pochodit'</i>	'gå en tid'	imp.
3. Perdurativa: <i>pro-</i> , <i>pere-</i>	<i>prosidet'</i>	'sitta en viss tid'	pf.
4. Finitiva: <i>ot-</i> (+ <i>-sja</i>)	<i>otdelat'</i>	'göra sin del'	pf.

De **inkoativa** aktionsarterna framhäver handlingens början och kan omskrivas med 'börja göra något'. De bildas med prefixen *za-*, *po-*, *vz-* och *raz-*, t.ex. *zabegat'* 'börja springa'. Den andra typen av tidsangivande aktionsarter kallas **delimitativa**, vilket betyder att verbskeendet är begränsat i tiden. Delimitativa aktionsarter bildas med prefixet *po-*, t.ex. *pochodit'* i betydelsen 'gå någon tid'. Den tredje gruppen kallas **perdurativa** aktionsarter, som bildas med prefixen *pro-* och *pere-*, t.ex. *prochodit'* 'gå någon tid'. I det här fallet är tiden dock mer bestämd än vid delimitativa, för verbet kombineras ofta med ett tidsadverbial. Till de tidsangivande aktionsarter hör en grupp till, nämligen **finitiva** aktionsarter, som bildas med prefixet *ot-* eller *ot-* och postfixet *-sja*, t.ex. *otrabotat'* 'arbeta sin del'. De finitiva aktionsarterna bär alltså betydelsen 'föra till slut'. Eftersom inkoativa, perdurativa och finitiva aktionsarter uttrycker en viss gräns, där verbskeendet har börjat eller avslutat, är de perfektiva, medan de delimitativa, där verbskeendet har varat någon obestämd tid, är imperfektiva. (Avilova 1982, 598.)

Mängd- och tidsangivande aktionsarter innehåller aktionsarter med ett stort antal olika betydelser. De kan delas i två huvudkategorier, dvs. i perfektiva verb, vilka betyder att verbskeendet har inträffat bara en gång eller på en kort tid och i imperfektiva verb, vilka uttrycker att verbskeendet uppreplats inom en längre tid. Jfr: tabell 3.

Tabell 3 Mängd- och tidsangivande aktionsarter

AKTIONSPORT	RYSKA		ASPEKT
1. Engångsföreteelser: -----			
1.1. Momentana: <i>-nu-</i>	<i>prignut'</i>	'ta ett språng'	pf.
1.2. Deminutiv-attenuativa: <i>pri-, vz-, s-, pro-, pere-, -nu-</i>	<i>sosnut'</i>	'slumra in'	pf.
2. Iterativa: -----			
2.1. Frekventativa: <i>-iva-/-va-/-a-</i>	<i>govorivat'</i>	'talas'	imp.
2.2. Diskontinuativ-attenuativa: <i>po-, -iva-</i>	<i>posvistivat'</i>	'vissla'	imp.
2.3. Kontinuativ-attenuativa: <i>po-, pri-, pod-, pere-, na-, iva-</i>	<i>napevat'</i>	'småsjunga'	imp.
2.4. Kontinuativ-distributiva: <i>raz- + -iva-</i>	<i>razdumivat'</i>	'grubbla'	imp.
2.5. Komitativa: <i>pri-, pod-, + -iva-</i>	<i>prigovorivat'</i>	'instämna med talaren'	imp.
2.6. Intensiv-frekventativa: <i>vy-, ot-, na-, za- + -iva-</i>	<i>otpljasivat'</i>	'dansa vild'	imp.
2.7. Frekventativ-distributiv-mutuala: <i>pere- + -iva- + -sja</i>	<i>peregovorivat'sja</i>	'förhandla med någon'	imp.

Till den perfektiva gruppen hör **momentana** (semelfaktiva) och **deminutiv-attenuativa** verb. Momentana verb bildas med suffixet *-nu-*, t.ex. *kriknut'*, som i svenskan uttrycks med verb och verbpartikel 'skrika till'. Med deminutiv-attenuativa verb menas verb som bildas med bl.a. prefixen *pri-, vz-, po-, pod-, s-* och suffixet *-nu-*, t.ex. *sosnut'* 'slumra in'. (Avilova 1982, 598.)

Den andra gruppens iterativa verb, dvs. verb som betecknar upprepad handling, kan delas upp i olika grupper: frekventativa, diskontinuativ-attenuativa, kontinuativ-attenuativa, kontinuativ-distributiva, komitativa, intensiv-frekventativa och frekventativ-distributiv-mutuala aktionsarter. De **frekventativa** aktionsarterna, som bildas med suffixet *-iva-/-va-/-a-*, t.ex. *hazjivat'* 'vandra', kan betraktas som basform till de andra, för alla de andra verben har också samma suffix. Men alla

förutom frekventativa får något prefix (+ postfixet *-sja* vid de mutuala/reciproka) till, vilket för sin del leder till olika betydelsenyanser. De **diskontinuativa** betyder att det finns en paus mellan de upprepade handlingarna, (*pogovorivat'* 'tala'), medan vid **kontinuativa** (*napevat'* 'småsjunga') såsom vid **kontinuativ-distributiva** (*raskurivat'* 'röka') är det fråga om en kontinuerlig handling. För att få fram den distributiva betydelsen vid den sistnämnda behöver man en satskontext, t.ex. *Raboti t'ma, a on raskurivajet*. 'Det finns mycket att göra, men han bara röker'. De **komitativa** betyder att man gör något i takt med något, t.ex. *podsvistit' v takt napeva* 'vissla i takt med sången'. De **intensiv-frekventativa** för tanken till att något görs inte bara upprepade gånger, men grundligt, t.ex. *otpljasivat'* 'dansa vild', och med **mutual** menas att det är minst två, som gör något, t.ex. *peregovorivat'sja* 'förhandla upprepade gånger'. Ofta är det kontexten, som för fram och framhäver de här verbens olika betydelsenyanser. (Avilova 1982, 599-600.)

Den tredje stora gruppen bildas av de **speciellt resultativa** aktionsarter, vilka såsom alla resultativa verb är perfektiva. Jfr: tabell 4.

Tabell 4 Speciellt resultativa aktionsarter

AKTIONSART	RYSKA		ASPEKT
1. Terminativa: <i>pro-</i>	<i>progovorit'</i>	'tala en tid med resultat'	pf.
2. Kompletiva: <i>do-</i>	<i>doest'</i>	'äta tills man är mätt'	pf.
3. Intensiv-resultativa: <i>vy-, na-, do-, za-, iz-</i> osv.	<i>spit'sja</i>	'supa tills man är full'	pf.
4. Kumulativ-summativa: <i>na-, s-, ob-vy-, iz-</i>	<i>napilit'</i>	'hugga mycket ved'	pf.
5. Distributiva: <i>po-, pere-</i>	<i>polomat'</i>	'slå sönder allt'	pf.

Vid de speciellt resultativa aktionsarterna kan man också urskilja olika betydelsenyanser, dvs. några verb framhäver en viss del av verbskeendet, medan de andra en annan. Det finns terminativa, kompletiva, intensiv-resultativa, kumulativ-summativa och distributiva aktionsarter. De **terminativa** bildas med prefixet *pro-*, t.ex. *probit'* i satsen *Probili tjasy*. 'Klockorna har slagit'. De **kompletiva** bildas med prefixet *do-*, som betecknar slut, t.ex. *dokurit'* i satsen *Dokurit' on ne uspela*. 'Han hann inte röka cigaretten'. De **kumulativ-summativa** aktionsarterna betyder att

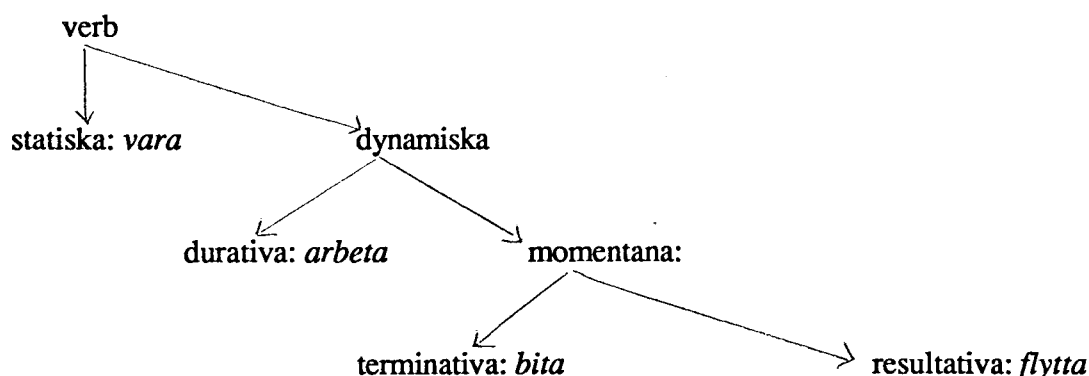
man i resultat av ett verbskeende har mycket av något, t.ex. *napilit'* 'hugga mycket ved'. De här aktionsarterna bildas med prefixen *na-*, *s-*, *ob-*, *vy-* och *iz-*. Prefixen *po-* och *pere-* används för att uttrycka distributiva aktionsarter, t.ex. *perenumerovat'* 'numrera på nytt'. De **intensiv-resultativa** aktionsarter kan bildas med bl.a. prefix *na-*, *za-*, *iz-* och *raz-*, *vy-* (+postfixet *-sja*), t.ex. *vyspat'sja* 'sova ordentligt'. Den här typen av aktionsarter ger talet en individuell nyans. I allmänhet hör aktionsarter till vardagligt språk, men många av dem kan även höra till föråldrat språkbruk. (Avilova 1982, 601-603.)

5. ASPEKTUALITET I SVENSKAN

5.1. Aktionsart

Svenskan har inte något speciellt aspektsystem för att uttrycka aspektualitet. Detta betyder dock inte att man inte skulle kunna ta ställning till verbskeendets natur. Vissa verb har ju aspektuell innebörd redan i sin lexikaliska betydelse, t.ex. *börja*, *sluta*, *fortsätta* (Jørgensen & Svensson 1986, 78). Dessutom finns det även andra både grammatiska och icke-grammatiska medel att uttrycka aspektualitet. Med icke-grammatiska medel menas att det finns en naturlig tolkning, imperfektiv eller perfektiv, som man gör på pragmatiska, situationella, kontextuella grunder, dvs. man behöver inte någon grammatisk markör utan vet intuitivt vad som menas.

Aspekten är också beroende av verbets aktionsart. De svenska verben kan delas in i olika aktionsarter beroende på vilken typ av verbskeende som de betecknar. De verb som uttrycker förändring av något slag kallas **dynamiska**, medan de verb som uttrycker tillstånd kallas **statiska**. De dynamiska kan delas upp i **durativa**, som uttrycker en fortgående förändring, och **momentana**, som uttrycker en plötslig förändring. De momentana verben, slutligen, kan delas upp i **terminativa** verb, som fokuserar på själva verbskeendet, och **resultativa**. (Jørgensen & Svensson 1986, 32.) Jfr:

Figur 1 Svenskans aktionsarter

Verben i svenskan har ingen morfologisk markering för olika aktionsarter såsom i ryskan. Enligt den ryska definitionen skulle de här verben inte ens ingå i kategorin aktionsart, utan de skulle höra till helt vanliga verb, varav det finns två former, imperfektiv och perfektiv. Dessutom gäller aktionsarter bara ett visst antal ryska verb, medan ovannämnda klassifikationen gäller alla svenska verb. Verbens aktionsartstillhörighet påverkar dock användningen av dem, dvs. somliga aktionsarter kan användas i imperfektiva konstruktioner, andra i perfektiva. I progressiva (=imperfektiva) konstruktioner, till exempel, kombineras *hålla på med att* bara med durativa verb, t.ex. *Han håller på att bygga ett hus*. Vid momentana verb blir betydelsen nämligen "vara nära att", t.ex. *Han höll på att falla*. Progressiv aspekt kan uttryckas också med *hålla på och*, t.ex. *Han håller på och bygger ett hus*, och med s. k. pseudokoordination, t.ex. *Olle sitter och läser*. (Jørgensen & Svensson 1986, 33, 79-80.)

Andersson (1977, 95) använder termerna imperfektiv och perfektiv verbfras, inte imperfektivt och perfektivt verb, därför att även om man på rak arm kan klassificera vissa verb som imperfektivt eller perfektivt, så behöver dock de flesta verb vissa bestämmningar för att uttrycka imperfektiv eller perfektiv aspekt. Andersson talar om *i-* och *på-durationer*, dvs. tidsadverbial med prepositionerna *i* och *på*, där imperfektiva verbfraser tar *i-durationer*, medan perfektiva kräver *på-durationer*, jfr:

- (5) a. Kalle läste boken **i 4 timmar**.-->imperfektiv
 b. Kalle läste boken **på 4 timmar**.-->perfektiv

I (5a) uttrycker verbfrasen att Kalle ännu inte har läst boken, medan (5b) anger att handlingen är avslutad. Men det är inte bara de här två tidsadverbialen, som tillsammans med verb bildar imperfektiva och perfektiva verbfraser. De imperfektiva verbfraserna kräver vanligtvis antingen vidsträckta tidsadverbial, t.ex. *verb + på 1980-talet* eller iterationsadverbial, som uttrycker att något gjorts upprepade gånger, t.ex. *verb + flera gånger*. Med de perfektiva verbfraser används däremot snäva tidsadverbial, t.ex. *verb + den 24 december 1995*. Men det finns också andra **adverbial**, som inverkar på aktionsarter och genom det på aspekt, t.ex. *färdigt*. Sådana här adverbial syftar på ett tillstånd som objektet kommer att befinna sig i, dvs. på resultatet, vilket gör verbskeendet perfektivt. (Andersson 1977, 92, 129.)

Även **verbpartiklar**, dvs. tryckstarka adverb och prepositioner, kan förändra både verbets aktionsart och aspekt och vanligen gör tillägget av en verbpartikel verbfrasen perfektiv. Thorell (1993, 24) uppdelar partikelverben i fem grupper efter den betydelse de har: handlingens början, handlingens slut, närmande och kontakt, avlägsnande, stängande och öppnande. Han har inte klassificerat partikelverb som aktionsarter, men betydelsemässigt står de mycket nära ryska aktionsarter, dvs. partiklar ger verbet en ny betydelsenysans, jfr. t.ex. *äta - äta upp*. I följande tabell återges Thorells (1993, 24) presentation av partikelverb i en litet modifierad form:

Tabell 5 Partikelverb

Partikel	Börja	Sluta	Närma	Avlägsna	Stänga	Öppna
av		koppla av		avvisa		
in	slumra in		kalla in			
på	knäppa på					
till	skrika till		till/träda		knäppa till	
upp	flamma upp	äta upp				knäppa upp
ur		dricka ur		klippa ur		
ut	brista ut	sova ut		låna ut		

Det finns en aspektuell skillnad mellan verbpartiklar och prepositioner. Som sagt är partikelverb

oftast perfektiva, medan verbfraser med prepositionsobjekt är nästan alltid imperfektiva. Detta exemplifieras i exempel (6).

- (6) a. Han hoppade PÅ Lisa.-->momentan händelse, perfektiv
 b. Han hoppade på Lisa i två timmar.-->durativ händelse, imperfektiv

Verbet *hoppa* och verbpartikeln *på* i (6a) anger att någon anföll Lisa momentant, medan det i (6b) är frågan om ett mera långvarigt skeende. Det finns också en skillnad mellan prepositionsobjekt och normala objekt, för prepositionsobjekt tycks påverkas av verbfrasens handling endast delvis, medan normala objekt påverkas i sin helhet. (Andersson 1977, 133-134.) Jfr:

- (7) a. Lisa målade väggen **med målfärgen**.-->prep.obj., imperfektiv
 b. Lisa kletade **målfärgen** på väggen.-->direkt obj., perfektiv.

I (7a) lämnas möjligheten öppen att det finns målfärg kvar, vilket gör att handlingen uppfattas som oavslutad. (7b) däremot anger att all färgen har använts, dvs. handlingen har en naturlig slutpunkt och är således avslutad. (Andersson 1977, 134.)

Samma verbfras tycks ibland höra till flera olika aspekter. Jfr:

- (8) a. Han byggde ett hus på ett år. -->perfektiv
 b. Han byggde ett hus, när jag var där.-->imperfektiv

Exempel (8a) anger att byggandet är avslutat, dvs. meningen har perfektiv aspekt, medan (8b) uttrycker två samtidiga, oavslutade händelser, vilket gör att meningen får imperfektiv tolkning. Verbfrasen tycks alltså ha en grundläggande betydelse, medan de andra är avledda av den. Detta betyder att också aspekten hos de svenska verbfraserna inte är stabila, utan kan variera beroende av kontexten. (Andersson 1977, 95-96.)

Perfektiva verbfraser kan också avledas till imperfektiva, i fall meningar tolkas som **iterativa generiska**. I t.ex. satsen *Han slog det djuret tills jag tog hans piska* har det momentana verbet *slå* omtolkats iterativt och byter således också aspekt. (Andersson 1977, 104-105.) Somliga verb som *bölja*, *droppa* kan i sig själva tolkas iterativt (Jøregensen & Svensson 1986, 79). Generiska verb-

fraser uttrycker vana, princip, förmåga och tydligt, som även i ryskan uttrycks med imperfektiv aspekt.

På samma sätt som i finskan kan också svenskans **objektet** ha inverkan på verbfrasens struktur. I svenskan är denna inverkan dock beroende av vilken typ av verb objektet bestämmer. Andersson (1977, 125-126) talar om **kumulativa verb**, t.ex. *äta*, vid vilka handlingens duration står i direkt proportion till objektets kvantitet, dvs. det tar ungefär dubbelt så lång tid att äta två tallrikar gröt som att äta en tallrik gröt. Kumulativa verb med obestämmd eller bestämd artikel brukar bilda perfekтива verbfraser, jfr:

(9) Lisa åt morot/moroten på en timme.-->perfektiv

I exempel (9) får det kumulativa verbet *äta* perfektiv tolkning oberoende av objektets artikel. Sådana här verbfraser kan dock, såsom de flesta verbfraser, avledas till någon annan typ av verbfraser. Detta exemplifieras i det följande.

(10) Lisa åt gröt i en timme.-->imperfektiv

I mening (10) anger det kumulativa verbet *äta* tillsammans med objektet och tidsadverbialen imperfektiv handling. Verbet ensamt gör sällan meningen som imperfektiv eller perfektiv i svenskan, utan det är frågan om ett samspel mellan olika satsled.

Också ryskan har en komplementär distribution vid användning av aspektpar, dvs. prepositionen *za* + *tidsadverbial* vid perfektiv aspekt och *tidsadverbial utan za* vid imperfektiv aspekt. Kumulativa verb som *äta* kan alltså inte som sådana klassificeras som imperfektiva eller perfekti-va, utan först efter ett objekt har tillagts blir aspekten bestämd (Andersson 1977, 127).

5.2. Tempus

Tempus tycks vara ett sätt att uttrycka aspektualitet i svenskan. Huvudfunktionen hos tempus är dock att placera skeendet i förhållande till den givna tidpunkten. Utöver tempussystemet utnyttjar språket den i verben inneboende egenskapen, aktionsart, som samspelar med tempus för att forma

tidsföreställningarna. (Hammarberg & Svensson 1975, 31.)

Den imperfektiva läsningen är vanligt i **presens** (i ryskan har bara den imperfektiva aspekten presensform) t.ex. *Jag skriver ett brev*, som tolkas som *Jag håller på att skriva ett brev*. **Preteritum** i samma sats skulle kunna tolkas antingen perfektivt eller imperfektivt beroende av om man vill framhäva resultat eller process. (Andersson 1977, 98-99.) Ett enkelt verb i preteritum med den underförstådda eller explicit angivna relationen till förfluten tid får dock perfektiv aspekt, t.ex. *Lars köpte en ny cykel i går* (Jørgensen & Svensson 1986, 79). Den imperfektiva läsningen är däremot vanlig då handlingarna i huvudsatsen och bisatsen inträffar mycket nära varandra t.ex. *Jag skrev ett brev, när du kom in* (Andersson 1977, 99). Verb, som inte har någon utpräglad lexikal aktionsart, såsom *skriva* och *läsa* förtydligas ofta, t.ex. *skriva färdigt - läsa ut*.

Vid tempusformen **perfekt** kan huvudvikten ligga på en situation som resultatet av ett avslutat skeende, som uttrycker perfektiv aspekt i t.ex. *Har du ätit?*. (Thorell 1982, 124.) Detta gäller speciellt momentana aktionsarter (övergångsverb), i vilka verbet anger en övergång från ett tillstånd till ett annat t.ex. *bli något/någon*. Sådana verb nyttjas sällan för att beteckna nutid, för presens skulle här ha futural betydelse. Durativa verb (fortgångsverb) i perfekt är inte resultativa på samma sätt, men uttrycker dock en avslutad handling och har därmed perfektiv betydelse t.ex. *Bordet har varit målat*. I motsats till de momentana verb, kan de användas i presens med imperfektiv aspekt t.ex. *Bordet är målat*. (Pipping 1936, 146-147.)

Hammarberg och Svensson (1975, 32) skriver att perfekt av durativa verb betecknar en handling eller ett tillstånd som började tidigare, men som pågår/kan pågå (imperfektiv aspekt) i samtalssituationens nu, t.ex. *Han har sovit i tre timmar*, medan perfekt av terminativt verb anger något avslutat (perfektiv aspekt), t.ex. *Han har sålt huset*. Även Dahl (1985, 135) konstaterar att resultativa konstruktioner i perfekt kan göras endast med verb, som betecknar något slags förändring. För övrigt är resultativa konstruktioner beroende av lexikon. I det s.k. inklusiva perfektet, där ett skeende har ägt rum och gör fortfarande det (*De har varit goda vänner i många år*), sägs aspekten vara neutraliserad. Presens tillsammans med prepositionsfras inledd med *sedan* kan uttrycka samma sak, t.ex. *De är goda vänner sedan många år*. *Vara* + perfektparticip kan användas i stället av perfekt vid intransitiva resultativa (terminativa) verb. Den konstruktionen betonar också resultatet av skeendet och uttrycker därmed perfektiv aspekt t.ex. *Pojken är/var*

försvunnen. (Thorell 1982, 124,126.)

Hur är det då med **pluskvamperfekt**? Enligt Thorell (1982, 120,125) uttrycker också pluskvamperfekt perfektiv aspekt, speciellt då satsen innehåller både pluskvamperfekt och preteritum t.ex. *Jag hade dragit upp tre aborrar, innan min bror kom.* Pluskvamperfekt betecknar dels ett förlopp, som ligger i det förflutna, dels en situation som resultat av ett avslutat skeende. Vanligtvis är det då fråga om en perfektiv aspekt. Den perfekтива aspekten kan vara neutraliserad också vid pluskvamperfekt (inklusive pluskvamperfekt), där ett skeende hade pågått en tid och vid en viss tidpunkt ännu inte var avslutat t.ex. *Ett helt år hade hon legat sjuk.* Även preteritum med prepositionsfras inledd med *sedan* kan användas. Verbets aktionsart påverkar på samma sätt som i perfektum, dvs. pluskvamperfekt av durativa verb kan beteckna handlingar eller tillstånd som började före *då*-et men som pågick i *då*-et: *Han hade sovit i tre timmar* kan innebära/innebär 'och han sov fortfarande vid den tidpunkt som vi nu talar om' (Hammarberg & Svensson 1975, 32.)

Vilka tempusformer borde man då använda för att få fram antingen imperfektiv eller perfektiv betydelse? Enligt en grov indelning skulle man kunna säga att presens uttrycker imperfektiv aspekt och perfekt perfektiv aspekt. Detta skulle dock vara en övergeneralisering, som skulle säkert leda till fel vid översättning av ryska aspekter. Det finns inget 1:1 ekvivalensförhållande mellan svenskans tempusformer och aspekt, utan man måste granska även andra faktorer som bl.a. verbets aktionssätt, situation, kontext och lexikon.

6. IMPERFEKTIV ASPEKT

6.1. Tempusfördelning i ryskt material

Ryskans imperfektiva aspekt har tre tempusformer, som används för att uttrycka framtid, nutid och dåtid: sammansatt futurum, presens och preteritum. I följande tabell ges tempusfördelningen av de imperfektiva verben i mitt ryska material:

Tabell 6 Fördelning av tempusformer vid imperfektiv aspekt

Tempusform	f	%
Sammansatt futurum	72	5.20
Presens	934	67.49
Preteritum	378	27.31
Totalt	1384	100.00

Sammanlagt innehåller det ryska materialet 1384 imperfektiva tempusformer. Presens är den dominerande tempusformen med 67,53 %. Preteritumformen hade den näst högsta frekvensen i materialet med 27,31 %, medan sammansatt futurum hade den lägsta frekvensen med 5,20 %.

Vid översättning av verb med imperfektiv aspekt bör översättaren försöka hitta en sådan motsvarighet, som på något sätt framför verbskeendets pågående natur. I språk som inte gör någon skillnad mellan imperfektiv och perfektiv aspekt kan det vara svårt att i alla situationer ta ställning till verbskeendets aspektualitet. I det följande redogörs för hurdana översättningsmotsvarigheter de imperfektiva aspekterna har fått vid översättningen.

6.2. Översättning av sammansatt futurum

Den imperfektiva aspektens futurum, *sammansatt futurum*, anger en i framtiden upprepad eller fortgående handling t.ex. *Zimoj ja budu kazjdyj den' tjitat' russkie gazety*. 'På vintern läser jag rysska tidningar varje dag' och en handling, som brukar ske i framtiden t.ex. *Letom ja budu rabotat' v sadu*. 'På sommaren arbetar jag på trädgården' (Ojanen 1970, 138). I svenskan uttrycker prepositionen *på* tillsammans med tidsuttrycket i bestämd form en tidpunkt i allmänhet. En översättning med tidsuttrycket i bestämd form i pluralis (*på somrarna*) skulle framhäva handlingens imperfektiva aspekt ännu mera. I följande tabell presenteras översättningsmotsvarigheter till ryskans sammansatta futurum i materialet.

Tabell 7 Svenska motsvarigheter till ryskans sammansatta futurum

Tempusform	f	%
Presens	48	66.67
Futurum	18	25.00
Inget verb	3	4.17
<i>Skulle</i> -uttryck	2	2.77
Preteritum	1	1.39
Totalt	72	100.00

I 66,67 % har sammansatt futurum översatts med presens, som är det vanligaste sättet att uttrycka framtid i svenskan. Futurumkonstruktioner *skall* och *kommer att* är den näst största gruppen med 25 % och efter det är det bara 6 fall, som har annat än presens eller futurumkonstruktioner som översättningsmotsvarighet. De kommenteras här inte på grund av den låga frekvensen. I följande exempel har sammansatt futurum översatts med presens:

- (11) a. Ja na njom **budu** potjtu **razvozit'**. (DF 100)
 b. Den kan jag ha när jag jag **delar ut** posten. (Fpr 110)

I (11b) används presens som motsvarighet till sammansatt futurum: i detta fall anger den ryska verbfrasen en i framtiden upprepad handling. Möjligheten att uttrycka framtid med presens beror också på verbets aktionsart, som påverkar meningens tidsbetydelse på olika sätt. Perfektiva verb (övergångsverb) i presens tenderar nämligen få en framtidsstolkning, och imperfektiva verb (fortgångsverb) en nutidsstolkning (om tiden inte flyttas fram med hjälp av ett tidsadverbial), jfr:

- (12) a. Han **somnar** nog. pf. aktionsart->framtid
 b. Han **sover** nog. ipf. aktionsart->nutid.
 c. Han **sover** nog bra i natt. ipf. aktionsart->framtid

I (12a) illustreras en framtidssyftande perfektiv presensform och i (12b) en nutidssyftande imperfektiv presensform. Den imperfektiva presensformen med framtidssyftande tidsadverbial syftar också på framtid, vilket illustreras i exempel (12c). Presensformen av imperfektiva verb

räcker inte ibland till, utan framtidssyftningen måste uttryckas genom en omskrivning (Ekerot 1995, 131, 138.) Jfr:

- (13) a. Nu **ska** vi först välja ett hus. (Fpr 17)
 b. *Nu väljer vi först ett hus.

(13a) är ett exempel på fall, där man inte kan använda framtidssyftande presens, utan har varit tvungen att omskriva det med *ska välja*. (13b) med presens är en mindre lyckad mening. De vanligaste futurumkonstruktionerna i svenskan är omskrivning med *kommer att* och *ska*. Omskrivning med *kommer att* uttrycker att det rör sig om ett slags förutsägelse, talaren drar slutsatser om hur framtiden måste bli utifrån sin kunskap om världen, medan *ska* uttrycker att någons vilja är involverad eller att utsagans innehåll på något sätt är bestämt. *Ska* används också som modalt (icke-temporalt) hjälpverb, vilket har medfört att användningen av *ska* som ett grammatiskt futurum har ifrågasatts. Vid sidan av omskrivning med *ska* och *kommer att* används omskrivning med *tänker*, som strängt taget är ett uttryck för en avsikt i nuet, inte en utsaga om framtiden. Vid *tänker*-omskrivning uttalar talaren inte sig om huruvida avsikterna kommer att fullföljas. (Ekerot 1995, 139-141.) Jfr:

- (14) a. A jesli bol'sjoj byk vyrastjet, jevo nikto **bojat'sja ne budet'**. (DF 87)
 a'. Även om den växer upp till en stor tjur, **kommer ingen att** bli rädd för den.
 (Fpr 97)
 b. A ja nitjevo ne **budu**, - otvetjajet kot. (DF 19)
 b'. Jag **ska** inte **ha** någonting alls, svarar katten. (Fpr 22)
 c. Ja **ekonomit' budu**.
 c'. För att jag **tänker** spara. (Fpr 22)

Av de här omskrivningarna dominerar *ska* i översättningen, egentligen ersätter *kommer att* sammansatt futurum bara en gång. I (14a) uttrycker sammansatt futurum ett i framtiden kommande faktum, som i (14a') har översatts med *kommer att*, för här är det frågan om en förutsägelse, där talaren förmodar att ingen kommer att bli rädd för tjuren. I (14b) har huvud verbet *vypysivat'* 'prenumerera' utelämnats, för det framgår ur kontexten. Meningen har översatts med *ska*-konstruktion i (14b'), vilket anger att katten själv har bestämt att inte prenumerera (kattens vilja). I (14c) ges ett exempel på användningen av *tänka* som översättningsmotsvarighet till sammansatt

futurum. Verben *tänka* och *ämn*a används i samma betydelse som *ska*, dvs. för att beteckna talarens avsikt.

6.3. Översättning av presens

I det följande exemplifieras användningen av den imperfektiva presensformen i ryskan.

- (15) a. On **pisjet**, a ja **tjitaju**. 'Han skriver och jag läser.'
 b. Ja tjasto **pisju** domoj. 'Jag skriver ofta hem.'
 c. Ja **vstaju** v vosem'. 'Jag brukar vakna kl. 8.'
 d. Ona **pojot** chorosjo. 'Hon sjunger bra.'
 e. Vetjerom my **idjom** v kino. 'I kväll går vi på bio'.

Den imperfektiva aspektens presens anger en pågående (15a) eller en upprepad handling (15b) och en handling, som brukar ske i allmänhet (15c). Presensformen används även då man vill visa att någon har förmågan att göra något (15d). Vid rörelsebetecknande verb kan presens ange en i nära framtid inträffande handling (15e). (Ojanen 1970, 137.)

I följande tabell illustreras hurdana motsvarigheter den imperfektiva aspekten i presens har fått vid översättningen till svenska.

Tabell 8 Svenska motsvarigheter till ryskans imperfektiva aspekt i presens

Tempusform	f	%
Presens	862	92.29
Inget verb	30	3.21
Preteritum	17	1.82
Perfektum	11	1.18
<i>Skulle</i> -uttryck	6	0.64
Infinitiv	5	0.54
Futurum	2	0.21
Modalt pluskvamperfektum	1	0.11
Totalt	934	100.00

Materialet innehåller sammanlagt 934 presensformer av imperfektiva verb. Som svensk motsvarighet dominerar presens: 92,29 % av presensformer har översatts med presens. Den näst största gruppen är klassen *inget verb* med 3,21 %. I några fall har presens översatts också med dåtidformer: preteritum (1,82 %) och perfektum (1,18 %), vilket betyder byte av tempus. Även *skulle* (0,64 %), infinitiv (0,54 %), futurumformer (0,21 %) och modalt pluskvamperfektum (0,11 %) förekommer som översättningsmotsvarigheter till presens. De tas inte upp här på grund av den låga frekvensen. I följande exempel illustreras användningen av presens som översättningsmotsvarigheter:

- (16) a. A on s nimi **vozitsja**, **letjit** ich i na volju **otpuskajet**. (DF 33)
 a'. Och han **sköter** om dem, **botar** dem och **släpper** dem sedan fria. (Fpr 37)
 b. **Prihodit** ona s pastbistsja potjemu-to na zadnich nogach. A vo rtu tsvetok. **Idjot** ona sebje, podbotjenilas' i **pojot**[...] (DF 43)
 b'. Hon **kommer gående** från ängen på bakbenen. I mungipan **har** hon en blomma. Hon **kommer gående** med klövarna i sidan och **sjunger**:[...] (Fpr 49)

Att presens har fått presens som översättningsmotsvarighet betyder att den imperfektiva aspekten har bibehållits även i översättningen. Den enkla tempusformen beskriver ju ett skeende under utveckling, vilket gör att ingen förtydligande omskrivning kan synas vara nödvändig. Den kan

dock också beteckna ett generellt/allmänt förhållande. Att ange en pågående handling med hjälp av presens kan därför kräva en precisering t.ex. med hjälp av ett tidsadverbial. (Johansson 1987, 47.) (16a) anger en situation, som betecknar ett generellt förhållande, vilket är en typisk användningskontext för ryskans imperfektiva aspekt. Meningen har översatts med presens utan någon ytterligare precisering till svenskan. I (16b) anger imperfektiv aspekt en pågående handling, vilket också har översatts med presens (+ platsadverbial) till svenskan, men med den skillnaden att den svenska texten har ett extra *har*-verb. I ryskan brukar man nämligen utelämna kopulaverbet i presens. Detta behandlas närmare i avsnitt 9.2. Översättningen av det perfektiva verbet *podbot-jenilas'* i preteritum med uttrycket *med klövarna i sidan* ändrar både handlingens aspekt (pf -> ipf.) och tempus (dåtid -> nutid).

Den höga frekvensen av presensformer i både originalet och översättningen förklaras delvis med berättelsens intrig. Läsaren får gå in i en liten pojkes och hans talande djurvänners liv och deras äventyr. Han/hon får veta hur pojken och hans vänner klarar sig utan de vuxnas hjälp och hur föräldrarna och de andra vuxna i boken reagerar på det. Boken innehåller dialoger och diskussioner; nutid uttryckta med presens får läsaren sätta sig in i berättelsens värld, jfr.

- (17) a. Djadja Fjodor **govorit** kotu: [...]
 Kot **predlagajet**: [...]
 Njet, - **vozzazajet** djadja Fjodor. [...]
 A potom **govorit**: [...] (DF 68)

- b. En dag **säger** farbror Fjodor till katten:[...]
 Katten **har** ett förslag.
 Nej, **säger** Farbror Fjodor.
 Sedan **säger** han:[...] (Fpr 76)

I exemplet ovan har alla imperfektiva aspekter översatts med presens till svenskan, vilket gör att den imperfektiva aspekten har bibehållits. Översättaren har dock översatt både *govorit* 'säga/tala' och *vozzazajet* 'invända' med *säga*-verbet. Ytterligare har han valt att använda *ha ett förslag* i stället av *föreslå*. Ett skäl till att förenkla språket kan vara att översättaren vill bibehålla språket nära den presumtiva läsarens (ett barns) språk.

Användningen av den progressiva *hålla på och/att* -konstruktionen är ett sätt att bibehålla

originalets imperfektiva aspekt. Den progressiva aspekten anger att verbhandlingen har påbörjats, men ännu inte avslutats. Därför används den främst om nutid för att konstatera att något pågår som bäst eller för att beskriva en för tillfället fortskridande verksamhet. För att *hålla på*-konstruktionen ska ha progressiv aspekt och betydelsen 'vara sysselsatt med', måste huvud verbet ha durativ aktionsart, t.ex. *Farbror Fjodor håller på att snickra/håller på och snickrar*. Ett annat särdrag hos huvud verbet är att det vid personsubjekt betecknar avsiktlig och planmässig verksamhet, såsom i exemplet ovan. Förmimelseverb (*se, höra*), kongnitiva verb (*förstå, veta*), känsoverb (*älska, hata*) och andra verb, vid vilka det inte behövs handlingsutförarens initiativ, kan inte användas progressivt. (Törnudd-Jalovaara 1991, 28.)

I det följande ges ett exempel på konstruktion *hålla på* i översättningen:

- (18) a. Djadja Fjodor kormusjku dlja ptits **masterit**, a kot chozjajstvom zanimajetsja: pugovitsy prisjivajet i noski sjtopajet. (DF 59)
 b. Farbror Fjodor **håller på att snickra** ett fågelbord, medan katten syr i knappar och stoppar strumpor. (Fpr 66)

I (18) har det imperfektiva verbet *masterit* översatts med *håller på att snickra*, medan de andra imperfektiva verben har fått presens som översättningsmotsvarighet. Den progressiva konstruktionen är inte nödvändig, utan även presens kunde användas. Konstruktionen passar dock bra här, eftersom det är fråga om ett slags motsatsförhållande: Farbror Fjodor snickrar, men katten syr. Översättaren har också valt att utelämna uttrycket *hozjajstvom zanimajetsja* 'gör hushållsarbete'.

Presens används också som historiskt presens (har klassificerats som vanligt presens). Den mest typiska användningen av historiskt presens förekommer i muntliga berättelser och berättelser som står talspråket nära. Den karaktäriseras av en övergång från berättande preteritum till presenstempus i samband med återgivandet av ett plötsligt dramatiskt skeende, inte sällan introducerat just med adverbet *plötsligt*. (Ekerot 1995, 158-159.)

Historiskt presens förekommer både i originalet och i översättningen. Det finns dock skillnader i användningen av historiskt presens, jfr:

- (19) a. A odnazjdy **bylo** tak. **Idjot** sebje djadja Fjodor na lestnitse i buterbrod **jest**.
 b. Så här **gick** det en gång. Farbror Fjodor **gick** i trappan och **tuggade** på en smörgås.
 Då **får** han **plötsligt** se att det sitter en katt i fönstret.

I (19a) sker övergången till presens tidigare än i dess översättning, vilket betyder att ryskans presens har fått en preteritumform som översättningsmotsvarighet. Användningen av preteritum innebär att det beskrivna skeendet har entydigt tidfästas till en bestämd tidpunkt i avslutad förfluten tid, utan direkt relevans i nuet (Ekerot 1995, 142.) Vad betyder det här för meningens imperfektiva aspekt? Den har bibehållits, för det är frågan om två samtidiga skeenden (*gick och tuggade*), vilka brukar klassificeras som imperfektiva även i förfluten tid. Härutöver framhäver valet att översätta *buterbrod jest* 'äta en smörgås' med *tugga på en smörgås* handlingens processuella natur och således imperfektiv aspekt.

I det följande illustreras preteritum som översättningsmotsvarighet till den imperfektiva aspekten i presens:

- (20) a. Rasskazali, kak djadja Fjodor **vygljadit**. (DF 26)
 b. De berättade hur farbror Fjodor **såg** ut. (Fpr 29)

I exemplet har ryskans presens *vygljadit* fått en svensk preteritumform *såg ut* som översättningsmotsstycke. I ryskan är man tvungen att använda presens här, eftersom användning av preteritum (*vygljadil*) skulle betyda att Djadja Fjodor inte längre ser ut så där. Presens skulle vara möjligt även i den svenska meningen, men översättaren har valt att använda preteritum, som också finns i föregående mening.

Det finns sex tempus i svenskan (presens, preteritum, perfektum, pluskvamperfektum, futurum och futurum preteriti), som bildar två tempusgrupper: presenssystemet (*nu*-tempus) och preteritumtempus (*då*-tempus). Till presenssystemet hör presens, perfektum och futurum och till preteritumsystemet preteritum, pluskvamperfektum och futurum preteriti, vid användning av vilka man inte gärna hoppar från presenssystemet (futurum, presens, perfektum) till preteritumsystemet (preteritum, pl.perfekt, futurum preteritum) och tvärtom (Ekerot 1995, 129, 144). Det finns dock ingen generell grammatisk restriktion i svenskan mot att blanda tempus i samma mening, men det finns ett antal speciella fall (t.ex. temporal satskoppling, utbrytning), där svenskan har en

tempusföljd som består i att huvudsats/bisats-förbindelsen måste ha antingen *nu*- eller *då*-tempus (Ekerot 1995, 146.) Tempusföljden kan således ha inverkan på översättarens val av tempusformerna.

Även vid indirekt anföring, dvs. vid indirekt återgivning av tal och tankar, är man tvungen att ty sig till tempusanpassning. Svenskan skiljer sig här från bl.a. de slaviska språken. I det följande ges exempel på både direkt (21a) och indirekt (22b) anföring.

- (21) a. Jag **har glömt** nycklarna och **kan** inte komma in i kassan, **viskade** hon.
 b. Hon **viskade** att hon **hade glömt** nycklarna och inte **kunde** komma in i kassan.

Anpassningen till berättelsens *då*-tempus sker så, att presentiska tempus ersätts av motsvarande tempus i preteritumsystemet: perfektum ersätts av pluskvamperfekt, enkelt presens av enkelt preteritum. (Ekerot 1995, 148.) Tempusanpassning vid indirekt anföring i dåtid kan delvis förklara användningen av olika tempusformer vid översättning från ryska till svenska, men inte i mitt material, för direkt anföring i nutid dominerar i båda böckerna.

Vad aspektualitet angår, så är tempusformerna i preteritumsystemet långt mer benägna att beskriva ett skeende som avgränsat (punktellt) än presentiska tempusformer. Preteritumformernas förbundenhet med en bestämd tidpunkt i avslutad förfluten tid medför att satser i preteritum ofta får perfektiv aspekt. Vid presenssystemets tempusformer är tidfästningen mera vag och beroende av sammanhanget. I en generell användning saknas den helt. (Ekerot 1995, 152.) I (20) har aspekten således förändrats från imperfektiv till perfektiv, för den ryska meningen anger hur personen ser ut i allmänhet/nu, medan den svenska meningen anger hur personen såg ut, då han försvann.

Ryskans presens har också översatts med perfektum, som oftast betecknar ett avslutat skeende. Vid imperfektiva verb som *snöa*, *vänta*, *bo* uttrycker perfektum dock att skeendet har påbörjats i det förflutna, men ingenting sägs om huruvida det fortfarande pågår eller ej (Ekerot 1995, 138.) Meningarna kan således få antingen en imperfektiv eller perfektiv tolkning. I det följande ges exempel på perfektum som översättningsmotsvarighet till presens.

- (22) a. Ja s toboj uzje davno znakom, a etovo kota v pervyj raz **vizju**. (DF 7)
 a'. Dig har jag känt länge, men den där katten **har** jag aldrig **sett** förut. (Fpr 10)
 b. Moloko, ono otjen' poleznoe. Ob etom dazje v gazetach **pisjut**. (DF 46)
 b'. Mjölk [...] det är så nyttigt. Det **har** till och med **stått** i tidningen. (Fpr 53)
 c. Tak ne **byvaet**, tjto by deti sami po sebje byli. (DF 18)
 c'. Sånt **har** jag aldrig **hört** talas om. Att barn skulle vara barn rätt och slätt. (Fpr 21)
 d. Tjto eto ty **delajesj'**? (DF 43)
 d'. Vad **har** du **gjort**? (Fpr 48)

Presens och perfektum hör båda till presenssystemet, vilket betyder att det går bra att använda presens och perfektum i samma mening. Översättaren har dock valt att använda perfektum i stället av presens, vilket leder till aspektbyte. I (22a) har översättaren tytt sig dessutom till en viss modulation (jakande sats->negerande sats), även om satsen *men den där katten ser jag (nu) för första gången* skulle ha varit möjlig. (22b) är en s. k. indefinitiv-personlig mening (inget subjekt, predikatet i 3 pers.pl.), som framhäver själva skeendet, inte personen bakom handlingen. En sådan konstruktion motsvaras ofta av passiv i svenskan. Detta har dock översatts med en aktiv konstruktion i perfektum med den konsekvensen att den översatta meningen avviker från originalmeningens betydelse (skrivs) och aspekt. I (22c) och (22d) skulle man också kunnat använda presens i stället för perfektum (*Sånt händer inte. Vad gör du?*), som betecknar en avslutad handling.

Klassen *inget verb* innehåller sådana fall, där ett ryskt verb inte har något finit verb som översättningsmotsvarighet. Jfr:

- (23) a. On tak **obradovalsja**, tjto u nevo teper' familija **jest'**, tjto dazje zaulibalsja ot radosti. (DF 10)
 a'. Katten är så **glad över att ha** ett efternamn att han riktigt skiner av glädje. (Fpr 13)
 b. Ja kak raz i nasjol takoj dom. Krysja krasnaja. I sad s ogorodom **jest'**. (DF 14)
 b'. Jag har hittat ett sånt hus. Det **har** rött tak. Och en köksträdgård också. (Fpr 18)
 c. Djadja sovsem rasterjalsja. **Vidit**: tut i sobaki razgovarivajut, i koty. (DF 18)
 c'. Farbrorn blir alldeles yr i huvudet. Hundar och katter som kan tala! (Fpr 22)

Det kan vara frågan om en satsförkortning, såsom i översättning (23a') (infinitivfras), som i motsats till de fullständiga satserna saknar nexusförbindelse. Av nexusleden saknas i allmänhet både subjekt och finit verb. Men det kan också vara frågan om en satssammandragning, såsom i översättning (23b'), där två eller flera satser samordnas genom att referenter, som kommer i den första satsen, upprepas inte i den senare. I satssammandragningar är det vanligast med ellips

(utelämning) av subjekt, men även ellips av verb hör till en relativt vanlig konstruktion. En förkortad huvudsats (ellips) utan finit verb kallas också meningsfragment, som ofta används som svar på frågor och med utrop och ordspråk. I en skriven text kan meningsfragment utgöra egna grafiska meningar. (Jörgenson & Svenson 1986, 118,132-134, 159-160.) Klassificeringen i kategorin *inget verb* kan också bero på att man har utelämnat verbet vid översättning, såsom i (23c).

6.4. Översättning av preteritum

Preteritum vid imperfektiva verb betecknar ett verbskeende, som har fortsatt, pågått eller upprepats, jfr:

- (24) a. Letom ja mnogo **tjital** i **pisal**. 'Jag läste och skrev mycket under sommaren.'
 b. **Sjol dozj**'. 'Det regnade.'
 c. Ja tjasto **dumal** o tebje. 'Jag tänkte dig ofta.'

I (24) illustreras användningen av preteritum vid imperfektiva verb. I exempel (24a) och (24b) anger verben att verbskeendet har fortsatt eller pågått någon tid, medan i (24c) är det frågan om en upprepad handling. Dessutom betecknar preteritum en engångsföreteelse, som inte längre pågår, t.ex. *Ja otkryval okno* 'jag öppnade fönstret', där meningen anger att fönstret har varit öppet någon tid, men är stängt nu. Imperfektiv aspekt i preteritum används dessutom vid sådana negationer, där handlingen inte alls har förverkligats, t.ex. *Ty vzjal moj slovar*? *Net, ja ne bral*. 'Har du tagit min ordbok? Nej, det har jag inte gjort.' (Ojanen 1970, 161-162.)

Följande tabell illustrerar översättningsmotsvarigheter till den imperfektiva aspekten i preteritum:

Tabell 9 Svenska motsvarigheter till ryskans imperfektiv aspekt i preteritum

Tempusform	f	%
Presens	238	62.96
Preteritum	91	24.07
Perfektum	28	7.41
Inget verb	13	3.44
Futurum	3	0.79
Pluskvamperfekt	2	0.53
<i>Skulle</i> -uttryck	2	0.53
Modalt pluskvamperfektum	1	0.27
Totalt	378	100.00

Sammanlagt innehåller det ryska materialet 378 perfekтива tempusformer, varav 62,96 % har fått presensform som sin översättningsmotsvarighet, 24,07 % preteritum och 7,41 % perfektum. Av de små grupperna kommer klassificering *inget verb* först med 3,44 %. Futurum har 0,79 %, pluskvamperfektum och *skulle*-uttryck har båda 0,53 % och modalt pluskvamperfektum kommer sist med 0,27 %.

Att preteritum har översatts med presens betyder för det första att den imperfektiva aspekten har bibehållits i översättningen och för det andra bytet av tempus. Vad är det som kan orsaka ett så här stort tempusbyte? Orsakerna kan vara många. Översättaren har kanske strävat efter att genom presensanvändning bibehålla den imperfektiva aspekten. Han kan ha valt en sådan textstrategi med tanke på den potentiella läsarens kunskaper eller kanske är det den allmänna tendensen (tempusföljd) att "helst" fortsätta inom samma tempusystem eller tendensen (tempusharmonin) att så långt som möjligt anlägga ett enhetligt tidsperspektiv på ett skeende som har påverkat. Enligt Ekerot (1995, 149) verkar obenägenheten att hoppa mellan systemen dock vara snarare ett textuellt än ett satsgrammatiskt fenomen. Jfr:

- (25) a. (Na drugoj den' djadja Fjodor resjil (pf.) pis'mo domoj napisat'. Tjtoby papa i mama za nevo ne bespokoilis'(ipf.).) Potomu tjto on ich otjen' **ljubil**. A oni ne

znali, gde on i tjto s nim. I konetjno, **perezjivali**. (DF 50)

b. (Nästa dag bestämmer sig farbror Fjodor för att skriva ett brev hem. Så att inte pappa och mamma ska oroa sig.) För han **tycker** så mycket om dem. Och de **kan** ju inte **veta** var han **håller** hus och vad som **har hänt**. Därför **är** de förstås oroliga. (Fpr 57)

Exempel (25) från början av kapitel nio visar tydligt hur den valda textstrategin påverkar översättningen. Författaren har valt att skriva i *då*-tempus, medan översättaren använder *nu*-tempus, vilket leder till att de imperfektiva verben i preteritum alla har fått presens som översättningsmotsvarighet. Därtill har man i svenskan två verbfraser: *håller hus*, *har hänt*, som i originalet har uttryckats genom ellips: *gde on (byvajet 'är') - tjto s nim (jest' 'är')*. Verbet *perezjivali* 'oroa sig' har fått verbfrasen *är orolig* som motsvarighet. Att ett ryskt verb har fått en verbfras bildad av ett verb och ett adjektiv är ett ganska allmänt fenomen i översättningen.

Imperfektiv aspekt i preteritum har översatts också med dåtidsformer: preteritum och perfektum. I följande illustreras användningen av preteritum som dess översättningsmotsvarighet:

(26) a. U odnych roditelej mal'tjik byl. Zvali evo djadja Fjodor. Potomu tjto on byl ser'joz - nyj i samostojatel'nyj. On (v tjtyre goda tjitat' nautjilsja), a v sjest' uzje sam sebje sup varil. V obstsjem, on byl otjen' chorosjyj mal'tjik. I roditeli byli chorosjie - papa i mama. (DF 4)

b. Det **var** en gång en pappa och en mamma som **hade** en pojke. Han **kallades** farbror Fjodor för att han **var** så klok och självständig. (När han var fyra år lärde han sig läsa och) när han **var** sex år **kunde** han redan **koka** soppa åt sig. Han **var** faktiskt en riktigt bra pojke. Och hans pappa och mamma **var** också bra. (Fpr 7)

Textavsnittet är från början av sagan, där författaren ger bakgrundsuppgifter om berättelsens personer och deras situation. Det är skriven med imperfektiv aspekt i preteritum. Avsnittet har översatts med det svenska preteritumet, som är den enda tänkbara dåtidsformen här. Exemplet visar också hur man i svenskan behöver flera verb (10 mot ryskans 7) för att uttrycka samma sak.

Det finns ingen 1:1 ekvivalens mellan ryskans aspekter och den svenska preteritumformen, för både imperfektiva och perfektiva verb har preteritumformer som översättningsmotsvarighet, jfr:

- (27) a. Iz retjki **vytastsjil** (pf). **Sidel** (ipf) on na beregu, **uvidel** (pf) menja i v retjku - **pryg!** (pf) S perepugu. Jele-jele ja jevo **vylovil** (pf). (DF 59)
 b. Jag **drog** upp det ur bäcken. Det **satt** på stranden och när det **fick se mig hoppade** det plums ner i vattnet! Det **blev** så förskräckt. Jag **lyckades** nätt och jämt **dra** upp det. (Fpr 66-67)

I (27a) framhäver de perfekтива verben *vytastsjil* och *vylovil* skeendets resultat, medan verben *uvidel* och *pryg* snarare betonar skeendets engångsnatur. Den svenska preteritumformen passar bra som översättningsmotsvarighet till de här verben p.g.a. dess tidfästning till en bestämd tidpunkt i avslutad förfluten tid. Valet att översätta *uvidel* med verbfrasen *fick se* framhäver skeendets punktuella natur dessutom bättre än vad *såg* skulle ha gjort. Frasen *lyckades dra upp* anger handlingens resultat och passar således bra som översättningsmotsvarighet till det perfektiva verbet *vylovil*. Det imperfektiva verbet *sidel* har också översatts med ett verb i preteritum (*satt*), vilket är ett naturligt val i detta sammanhang. Dessutom uttrycker det svenska verbet tillsammans med resten av meningen att det (=ett djur) har suttit på stranden någon tid. Översättningen innehåller ett extra verb (*blev*), för originalets elliptiska sats har en fullständig mening som sin översättningsmotsvarighet.

Ett sätt att bibehålla den imperfektiva aspekten är att använda omskrivning med *hålla på*. Denna möjlighet har använts även vid översättning av den imperfektiva aspektens preteritumform, jfr:

- (28) a. I on vsjo slovar' **sostavljal** "Russko-kosjatjij". (DF 11)
 b. Han **höll på att skriva** en kattordbok. (Fpr 15)

I (28a) har man använt imperfektiv aspekt i preteritum för att framhäva att det har tagit någon tid (process) att avfatta en ordbok. Verbuttrycket i (28b) anger också förfluten tid, men möjligheten att ordboken ännu inte är färdigskriven lämnas öppen, vilket inte är fallet i (28a).

Hålla på att kan också ha betydelsen 'vara nära att', om huvud verbet anger momentan aktionsart, som normalt fokuserar på slutet eller resultatet av verbskeendet. Ett annat särdrag hos huvudverbet i den här gruppen är att det betecknar oavsiklighet och något som skulle resultera i en olycka eller malör om det fullbordades. Konstruktionen (den propensitiva verbfrasen) används främst i berättande stil, i redogörelser för skeenden som passerat, vilket gör att den används nästan enbart i preteritum. (Törnudd-Jalovaara 1991, st. 10: 28-29.) *Hålla på att* i betydelsen 'vara nära att'

illustreras i exemplet nedan:

- (29) a. Ja, mozjet, i ne **tonul** (ipf) vovse. (DF 56)
 b. Tänk om jag inte alls **höll på att drunkna**. (Fpr 64)

I (29a) har den imperfektiva aspekten betydelsen 'vara nära att drunkna', vilket har översatts i (29b) med den propensativa verbfrasen i preteritum.

Att uttrycka ett skeende som pågående - progressiv aspekt - kan ske i svenskan även med hjälp av uttryck av formen *sitter/står/ligger och, är i färd att, är sysselsatt med ngt, är i gång med att* (Johansson 1987, 37). Jfr:

- (30) a. - Eto my za grybami **chodili**.
 b. Vi **har varit och plockat** svamp. (DF 26)

I (30a) har man ett imperfektivt verb i preteritum, som anger rörelse någonstans och tillbaka. Detta har översatts med konstruktionen *har varit och plockat*, vilket också förmedlar handlingens processuella natur och således passar bra som översättningsmotsvarighet till det ryska verbet.

Konstruktionen *hålla på att* och infinitiv av huvud verbet och *sitter/står/ligger och* presens av huvud verbet hör till de två vanligaste konstruktionerna för att uttrycka progressiv aspekt i svenskan, men med den skillnaden att den förra har ett vidsträcktare tidsomfång än den senare, jfr t.ex. *Han håller på att skriva en roman. *Han sitter och skriver en roman*. Att ett skeende ska vara möjligt att uttrycka som progressivt beror på både verbfrasens tidliga karaktär och verbskeendets karaktär: durativa handlingar/händelser (inte tillstånd) kan markeras som pågående. Också serier av momentana handlingar/händelser och processer, kan uttryckas som pågående t.ex. *Han släckte och tände lampan, tills jag sa honom att sluta*. (Johansson 1987 46-48.)

Även användningen av perfektumformerna som översättningsmotsvarighet till den imperfektiva aspekten i preteritum kan förklaras med att översättaren har valt en textstrategi, som han förverkligar vid översättningen. Att föregående och följande text påverkar valet av tempusformer kan ses i nedanstående exempel:

- (31) a. Zveri - oni dlja tovo i sozdany, tjtbody na nich ochotilis'. Eto ja ransje ne **ponimal** (ipf), potomu tjto **zjil** (ipf) ploho. A teper' ja popravilsja (pf)., i menja v les potjanulo (pf.) so strasjnoj siloj! (DF 54)
- b. Djuren är till för att man ska jaga dem. Det **har jag inte förstått** tidigare eftersom jag **har haft** det så eländigt! Men nu är jag inne på rätt väg och jag längtar efter skogen! (Fpr 54)

I (31a) uttrycker det första imperfektiva verbet (*ponimal* 'förstå') att handlingen inte har förverkligats tidigare, medan det senare (*zjil* 'bo') anger en handling, som har skett under en längre tidsperiod. Översättaren har översatt avsnittet genom att använda nusystemet (presens, futurum, perfekt) som sin textstrategi. De imperfektiva verben i preteritum har översatts med perfektumformer (*har förstått, har haft*), men även översättning med preteritum (*förstod, hade*) skulle ha varit möjlig. Preteritum skulle ha varit t.o.m. bättre i det avseendet att i (31b) lämnas möjligheten att talaren ännu har det eländigt öppen, vilket inte skulle vara fallet med användning av preteritum.

7. PERFEKTIV ASPEKT

7.1. Tempusfördelning i ryskt material

Ryskans perfektiva aspekt har två tempusformer: enkelt futurum och preteritum, vilka används för att uttrycka framtid resp. dåtid. I följande tabell ges tempusfördelningen av de perfektiva verben i mitt ryska material.

Tabell 10 Fördelning av tempusformer vid perfektiv aspekt

Tempusform	f	%
Enkelt futurum	301	25.99
Preteritum	857	74.01
Totalt	1158	100.00

Sammanlagt har materialet 1158 förekomster av perfektiva tempusformer. Av tabellen framgår också att majoriteten av perfektiva verben står i preteritum, 74,01 %. Bara 25,99 % av dem står

i futurum.

Vid översättningen av perfektiva verb bör översättaren lägga märke till att perfektiva verb anger en avslutad handling, som ofta framhäver handlingens resultat. Översättarens uppgift är att överföra betydelsen till målspråket. I det följande redogörs för hurdana översättningsmotsvarigheter de perfektiva verben i *Djadja Fjodor, pjos i kot* har fått vid översättning till svenska.

7.2. Översättning av enkelt futurum

Den perfektiva aspektens futurumform *enkelt futurum* anger för det första en i framtiden avslutad handling, t.ex. *Ja protjıtaju etu knigu zavtra.* 'Jag läser den här boken i morgon', och för det andra en kortvarig i nära framtid avslutad eller tidsligt begränsad handling, t.ex. *Ja vyutju uroki za poltjasa.* 'Jag läser läxorna på en halv timme', och för det tredje handlingens början i framtiden, t.ex. *Ja bojus', tjto rebjonok zaplatjet.* 'Jag är rädd för att barnet börjar gråta' (Ojanen 1970, 140). I följande tabell illustreras svenska översättningsmotsvarigheter till enkelt futurum.

Tabell 11 Svenska motsvarigheter till den perfektiva aspektens enkla futurum

Tempusform	f	%
Presens	217	72.09
Futurum	44	14.62
Inget verb	15	4.98
<i>Skulle</i> -uttryck	9	2.99
Preteritum	8	2.66
Perfektum	7	2.33
Modalt preteritum	1	0.33
Totalt	301	100.00

Presensformen är den dominerande översättningsmotsvarigheten, såsom vid översättning av sammansatt futurum med 72,09 %. Andelen av futurumkonstruktionen med *skall* och *kommer att* är 14,62 %, vilket är större än vid den imperfektiva aspekten (25 %). Andelen av de övriga

motsvarigheterna är låg: gruppen *inget verb* har 4,98 %, *skulle*-uttryck 2,99 %, preteritum 2,66 %, perfektum 2,33 % och modalt preteritum 0,33 %. Modalt preteritum behandlas närmare i avsnitt 8.2.

Att presens har använts mycket som översättningsmotsvarighet till enkelt futurum var väntat med tanke på att presens är den dominerande översättningsmotsvarigheten till både den imperfektiva och perfektiva aspektens tempusformer. I det följande ges exempel på presens som översättningsmotsvarighet till enkelt futurum:

- (32) a. On za sosiskoj **pojedet** i nas **povezjot**. (DF 41)
 a'. Då **kör** traktorn efter korven. (Fpr 47)
 b. Krugom sneg lezjit, ne **zapatjkajesj'sja**. (DF 43)
 b'. Det är snö överallt så man **blir** inte **smutsig**. (Fpr 49)
 c. Sjarik kak **zasmejotsja**: [...] (DF 14)
 c'. Sjarik bara **skrattar** åt katten. (Fpt 17)

I (32a) finns det två perfektiva verb i enkelt futurum: *pojehat* 'köra' och *povezti* 'föra', som vid översättning har ersatts med verbet *köra* i presens. Detta betyder att *i nas povezjot* 'och för oss' har utelämnats, vilket gör att verbet inte har en motsvarighet i översättningen utan är ett exempel på gruppen *inget verb*. Utelämningen innebär dock inte något semantiskt bortfall, för satsens betydelse framgår implicit av textsammanhanget. I (32b) har verbet i enkelt futurum *zapatjkat'sja* fått en verbfras *bli smutsig* i presens som översättningsmotsvarighet. Att använda konstruktionen *bli någonting* passar bra här, eftersom den fungerar framtidssyftande. Konstruktionen har använts i samma funktion även på andra håll. Både i (32b) och (32c) hör verbet till perfektiva aktionsarter, där prefixet *za-* anger handlingens början. I (32c') har det översatts med *skrattar*, även om *börjar skratta* skulle ha varit möjligt. Verbet *börja* fungerar dock som översättningsmotsvarighet till perfektiva aspekter med betydelsen *börja göra något* i andra sammanhang, t.ex. *vytarastsjit* (DF 46) - *börjar snurra* (53).

De svenska hjälpverben har en modal betydelse, dvs. de refererar till en tänkt värld, vilket gör att de kan användas framtidssyftande. I det följande ges exempel på hjälpverb som översättningsmotsvarighet till enkelt futurum:

- (33) a. Togda my tebja voz'jom. (DF 11)
 a'. Då får du **bo** hos oss. (Fpr 15)
 b. A potom ty ot nevo **ubezjisj'** - i snova k nam. (DF 21)
 b'. Sen **kan** du **rymma** och komma tillbaka till oss. (Fpr 24)
 c. Ved' my teper' i korovu **kupim**, [...] (DF 21)
 c'. Då **kan** vi **köpa** en ko [...] (Fpr 25)

I (33a) uttrycker det ryska verbet *vzjat'* 'ta' att katten och Djadja Fjodor kommer att ta hunden att bo hos dem senare: 'Då tar vi dig'. Översättaren har dock modulerat meningens betydelse: *Du får bo hos oss*. Man ser samma sak ur en annan synvinkel, vilket gör att meningen har en klarare framtidssyftning. Användningen av tidsadverbialiet *då* förstärker framtidssyftningen. I (33b) har det ryska verbet *ubezjisj'* 'rymma' översatts till svenskan med hjälpverbsuttrycket *kan rymma*, som tillsammans med tidsadverbialiet *sen* syftar till framtiden. I (23c) uttrycker både den svenska och den ryska meningen möjligheten att köpa en ko, men med den skillnaden att man i ryskan har tidsadverbet *teper'* 'nu', medan svenskan har adverbet *då*, vilket i detta sammanhang känns naturligt, eftersom de ännu inte har pengar.

Enkelt futurum har översatts också med futurumformerna *skall* och *kommer att*, jfr.

- (34) a. Mama tvoja menja vygonit. (DF 6)
 a'. Din mamma **kommer** bara **att köra ut** mig. (Fpr 8)
 b. I oni resjili, tjto kazjdyj sebje podarok **sdelajet**. (DF 24)
 b'. De bestämmer att alla tre **ska få köpa** en present åt sig. (Fpr 27)

Enkelt futurum har använts i de ovannämnda exemplen, eftersom det är fråga om en engångshandling, inte någon upprepad handling, som inträffar i framtiden. I (34a) har den perfektiva aspekten *vygonit'* betydelsen 'köra bort/ut', som har översatts med *kommer att*-konstruktionen till svenskan. Att man använder *kommer att*-konstruktionen här beror på att det är frågan om en förutsägelse. I (34b), där enkelt futurum *sdelajet* 'göra' har *skall*-konstruktionen som översättningsmotsvarighet, beror handlingens förverkligande på de ifrågavarande personerna, dvs. deras vilja är involverad. Skillnaden mellan *kommer att*- och *skall*-konstruktionen kan förklaras även med deras förhållande till tid, för *kommer att* placerar handlingen längre bort i framtiden än vad *skall* gör (Törnudd-Jalovaara 1991:5, 274.)

Man kan uttrycka framtid även med hjälp av dåtidsfuturum, futurum preteritum, som bildas med *skulle* + *infinitiv*. Konstruktionen sammanfaller med konditionalisformer och det kan ibland vara svårt att utan kontext särskilja den, som Törnudd-Jalovaara (1991:8, 265) kallar reportativ användning av *skulle*, från den konditionala användningen, jfr:

- (35) a. Ona, konetjno, ne verila, tjto djadja Fjodor iz doma **uidjot**. (DF 7)
 a'. Hon trodde förstås inte att farbror Fjodor **skulle gå** hemifrån. (Fpr 10)
 b. Dorogie papa i mama, vy menja teper' prosto ne **uznajete**. (DF 66)
 b'. Kära pappa och mama, ni **skulle inte känna igen** mig nu. (Fpr 73)

I (35a) uttrycker enkelt futurum *uidjot* en i framtiden möjligen inträffande engångshandling, som har fått ett framtidssyftande *skulle*-uttryck som översättningsmotsvarighet. (35b), däremot, är ett exempel på fall, där enkelt futurum (*uznajete*) har översatts med det konditionala *skulle*.

Dåtidsformerna preteritum och perfekt har också använts som översättningsmotsvarigheter till enkelt futurum, jfr.

- (36) a. I obestsjali premiju tomu, kto evo **naidjot**. (DF 26)
 a'. Och så lovade de en belöning åt den som **kunde hitta** honom. (Fpr 29)
 b. Ty k nam tjerez god pribegaj, kogda my **razbogatejem**. (DF 11)
 b'. Kom tillbaka om ett år, när vi **har blivit rika**. (Fpr 15)

I (36a) syftar det ryska verbet *naidjot* 'hitta' till framtiden. Verbet har fått en preteritumform av hjälpverbet *kan* och huvudverbet *hitta* i infinitiv som sin översättningsmotsvarighet troligtvis p.g.a. att översättaren har velat fortsätta satsen med samma tempusform. Denna konstruktion syftar på en tänkt handling i framtiden och har modal betydelse, dvs. preteritumformen kan få samma funktion som konjunktivformen (Andersson 1977, 197). I (36b) har den enkla futurumformen *razbogatejem* 'bli rikare' översatts med ett uttryck i perfekt: *har blivit rika*. Meningen syftar också på en viss punkt i framtiden, dvs. tidpunkten om ett år. Perfektformen med *bli* passar bra här, eftersom den anger en viss förändring.

7.3. Översättning av preteritum

Den perfektiva aspekten i preteritum anger avslutad handling, t.ex. *Ja protijtal etu knigu* 'Jag har läst boken'; tidsligt begränsad, kortvarig handling, t.ex. *Ja vyutjil uroki za tri tjasa*. 'Jag läste läxorna på tre timmer'; plötslig och oväntad handling (momentana verb), t.ex. *Ja tolknul stol*. 'Jag knuffade på bordet', och en handling vars *början* är "avslutad", t.ex. *Potjemu ona zaplakala?* 'Varför började hon gråta?' (Ojanen 1970, 138-139). I följande tabell illustreras hurdana översättningsmotsvarigheter den perfektiva aspekten i preteritum har fått vid översättningen.

Tabell 12 Svenska motsvarigheter till den perfektiva aspektens preteritum

Tempusform	f	%
Presens	654	76.31
Perfektum	111	12.95
Preteritum	65	7.58
Inget verb	19	2.22
Pluskvamperfektum	7	0.82
<i>Skulle</i> -uttryck	1	0.12
Totalt	857	100.00

Sammanlagt finns det 857 perfektiva verb i preteritum. Presens är den mest frekventa översättningsmotsvarigheten till perfektiv aspekt i preteritum med 76,31 %, vilket betyder att antalet tempusbyten är också stort. Av dåtidsformerna är perfektum den största gruppen med 12,95 %, preteritum kommer näst med 7,58 % och pluskvamperfektum, som har en mycket låg frekvens i översättningen, har 0,82 procents andel. Den relativa fördelningen av fallen i *inget verb* står före pluskvamperfektum med 2,22 %, vilket kommenteras här inte, eftersom kriterierna är samma som i de föregående. *Skulle*-uttryck, som behandlas senare i avsnitt 8.2 kommer sist med bara 0,12 %.

Att presens har använts som motsvarighet till perfektiv aspekt i preteritum betyder både tempus- och aspektbyte; jfr:

- (37) a. Oni družjno **stali** sjkaf **otodvigat'**, tjtbody udobneje s nevo solntse na potolok nakleit'. A Hvatajke eto ne **ponravilos'**. On **stal** na nich raznye vestsji **sbrasivat'**, sjipet' i kusat'sja. No vsjo-taki oni sjkaf **otodvinuli**. Kot **vzjal** solntse, **namotjil** jevo i **perevjol** na potolok. A provoda v elektritjestvo **vkljutjil**. (DF 109)
- b. Tillsammans **börjar** de **flytta** på skåpet för att lättare kunna limma fast solen i taket. Men det **gillar** inte Snattis. Kajungen **börjar slänga** saker på dem, väsa och bita. Men ändå **flyttar** de skåpet. Katten **tar** solen, **blöter** den och **fäster** den i taket. Kontakten **sticker** de i vägguttaget. (Fpr 121)

I (37) anger de perfektiva verben en i förfluten tid en gång inträffad situation, där ett verskeende följer ett annat. Detta är uttryckligen den perfektiva aspektens användningskontext. Att de ryska verbens preteritum har ersatts med en nutidsform, presens, betyder att översättningen inte kan förmedla den perfektiva aspektens betydelse.

Perfekt, som beskriver en avslutad handling med relevans i nuet, tycks fungera som en bra översätningsmotsvarighet till den perfektiva aspekten i preteritum. Antalet sådana fall är dock överraskande litet, även om perfekt är den näst största gruppen i fördelningen. Jfr:

- (38) a. - Ty tjto **pridumal?** (DF 80)
 a'. - Vad är det nu du **har hittat på?** (Fpr 89)
 b. - Eto kto moj karandasj **utastsjil?!**(DF 81)
 b'. - Vem **har knyckt** min penna? (Fpr 90)
 c. Nakonets kot pis'mo **dopisal**. (DF 81)
 c'. Till sist **har** katten **skrivit färdigt** brevet. (Fpr 90)

I (38a) och (38b) uttrycker det ryska verbet att verbskeendet är avslutat med ett visst resultat, vilket förmedlas också i de översatta meningarna. I (38c) har den svenska meningen med ytterligare adjektivet *färdig*, som tillsammans med perfektet *har skrivit* framhäver verbskeendets slutförande. Uttrycket passar således utmärkt som översätningsmotsvarighet till den kompletiva aktionsarten *dopisat'* med perfektiv aspekt.

Såsom redan har konstaterats kan preteritum som översätningsmotsvarighet till de ryska aspekterna ha antingen imperfektiv eller perfektiv aspekt beroende på kontexten, jfr.

- (40) a. Zjalko, tjto ty ot nas **poterjalsja**. (DF 108)
 a'. Det är synd att du **försvann** från oss. (Fpr 120)
 b. Menja zavchoz **prognal**. (DF 108)
 b'. Det var ju chefen som **körde bort** mig. (Fpr 120)

I (40a) har den perfektiva aspekten *poterjalsja* fått preteritumformen *försvann* som översättningsmotsvarighet, men även perfektum skulle accepteras. Preteritum fungerar dock bra här, för det framhäver den tidpunkt i det förflutna då katten försvann. I (40b) är man däremot tvungen att använda preteritum i svenskan, för här är det frågan om en utbrytning, vid vilken man måste ha antingen *nu-* eller *då-*tempus (Ekerot 1995,146).

Vid användning av pluskvamperfektum knyts händelsen till en bestämd tidpunkt i det förflutna, vilket gör att även pluskvamperfektum hör till preteritumsystemet (Ekerot 1995, 135). Pluskvamperfektum har dock använts sällan i översättningen. I det följande ges exempel på fall, där pluskvamperfektum uppträder som översättningsmotsvarighet till perfektiv aspekt i preteritum:

- (41) a. On govoril, tjto eto ne on s **uma sosjol**, a dom djadi Fjodora, kotoryj **bodat'sja natjal**. (DF 53)
 a'. Han sa att det inte var han som **hade blivit tokig**, utan att det var farbror Fjodors hus som **hade stångat** honom. (Fpr 60)
 b. Ja jestsjo ne **resjil**, tjto ja tam delal, na dne.
 b'. Jag **hade** ju inte **bestämt mig** för vad jag skulle göra där nere på botten. (Fpr 64)

I (41a) har uttrycken *s uma sosjol* 'bli galen' och *bodat'sja natjal* 'börja stånga' översatts med pluskvamperfektum (*hade blivit tokig*, *hade stångat*) av samma skäl som i (40b) ovan, dvs. vid utbrytning måste man ha antingen *nu-* eller *då-*tempus. Att man i (41b) har översatt den perfektiva aspekten *resjil* med pluskvamperfektum beror på att man har fokustiden före då, vid vilken man använder pluskvamperfektum i svenskan.

8. IMPERATIV OCH KONDITIONALIS

8.1. Imperativ

Aspektualiteten upprätthålls inte bara i indikativ utan även i imperativ, som används för att uttrycka direktiver och önskemål. Ryskan har således två imperativformer mot svenskans en, för man kan bilda imperativformer av både imperfektiv och perfektiv aspekt med var sin användningskontext. I följande tabell ges både den absoluta och den relativa fördelningen av de två imperativformerna.

Tabell 13 Fördelning av aspektformerna i imperativ

Aspekt	f	%
Imperfektiv aspekt	93	67.39
Perfektiv aspekt	45	32.61
Totalt	138	100.00

Sammanlagt har man 138 imperativformer i boken. Imperfektiv aspekt dominerar i imperativer med 67,39 % andel, medan den perfekтива aspekten har bara 32,61 % andel. Fördelningen speglar aspekternas betydelse i imperativ, för det är uttryckligen den imperfektiva aspektens imperativform, som används i imperativer med negation. I imperativer utan negation innebär den imperfektiva aspekten att någon bes att börja eller fortsätta en handling, eller att förändra handlingens karaktär på något sätt. (de Silva, Turunen & Hughes 1982, 7-8.) Följande exempel illustrerar hurdana översättningsmotsvarigheter den imperfektiva aspekten i imperativ har fått vid översättning.

- (42) a. Vy za menja ne **bespokojtes'**. (DF 8)
 a'. **Var** inte oroliga för min skull. (Fpr 11)
 b. Vy uzj i traktor zaodno **pokupajte!** (DF 28)
 b'. Ni **borde köpa** en traktor meddetsamma! (Fpr 32)
 c. Tak tjto vy za menja ne **perezjivajte.**
 c'. Så ni **ska** inte vara oroliga... (Fpr 73)
 d. Ladno, **tjitaj** do kontsa. (DF 66)
 d'. Mamma **ber** honom att **läsa** ända till slutet. (Fpr 73)
 e. **Otdavajte** posylku! (DF 101)
 e'. Hit med paketet!

Ryskans imperfektiv aspekt i imperativ har översatts till svenskan med verb i imperativ, indikativ och konjunktiv, vilket betyder även ett modusbyte. I några fall har den ryska imperativformen fått ingen översattsmotsvarighet. (42a) innehåller en negation, vilket vanligtvis uttrycks med imperfektiv aspekt. Meningen har översatts med imperativformen till svenskan. I (42b) uttrycker direktiven uppmaning (början) till handling, vilket har översatts till svenskan med ett modalt verb *borde*, som ofta ersätter modusformerna konjunktiv och imperativ. I exempel (42c) har negationen *ne pereživajte* översatts till svenskan med hjälpverbet *ska(ll)*, som i andra personen (*du, ni*) ofta används i olika slag direktiver, t.ex. i förbud. (42d) är ett exempel på fall där den ryska imperativformen (fortsättning av handling) ersatts med en indikativform i svenskan. Verbet *be* uttrycker dock en direktiv funktion, men med den skillnaden att det svenska uttrycket upplevs hövligare än det ryska. I (42e) har den ryska imperativformen *otdavajte* 'lämna' inget verb som översättningsmotsvarighet, utan verbet har utelämnats i den svenska meningen (ellips). Den direktiva funktionen har dock bevarats i översättningen.

Den perfektiva aspektens imperativform används i direktiver utan negation, som betecknar en engångshandling. Perfektiv aspekt kan användas även i direktiver med negation, men då betyder den varning (de Silva, Turunen & Hughes 1982, 9.) Jfr:

- (43) a. Nu ty vot sam **podumaj**, [...] (DF 6)
 a'. **Tänk** efter själv! (Fpr 9)
 b. Ty svoju korovu na tsep' **posadi** - govorit djadja Fjodor. (DF 30)
 b'. Du **måste** ha kon i band, säger farbror Fjodor. (Fpr 35)
 c. "**Pozovite**, pozjaluista, kota Matroskina k telefonu". (DF 10)
 c'. "**Skulle** jag **kunna få tala** med katten Matrosov?" (Fpr 13)
 d. A vy **pozjivite** s mojo, - otvetjajet kot, i ne to uznajete. (DF 39)
 d'. Om ni **hade levt** lika länge som jag, svarar katten, så skulle ni också veta ett och annat. (Fpr 45)
 e. **Zapomnite**: nado tol'ko berjozy pilit'. (DF 78)
 e'. Ta bara björkar!

(43a) är ett exempel på den vanligaste översättningsmotsvarigheten till perfektiv aspekt i imperativ, dvs. en imperativform i ryskan motsvaras av en imperativform i svenskan. I (43b) har ryskans imperativform ersatts med hjälpverbet *måste* i svenskan. De modala hjälpverben fungerar

även i andra sammanhang som översättningsmotsvarighet till den perfektiva aspektens imperativform. I (43c) har den ryska imperativen fått ett *skulle*-uttryck som översättningsmotsvarighet, som ofta används för att bilda hövliga frågor. I (43d) har den ryska meningen en imperativform *posjivite* 'leva', vilken skulle kunna översättas t.ex. på följande sätt: *Leva lika länge som jag, svarar katten, så får ni veta ett och annat*. Översättaren har dock valt att använda modalt pluskvamperfekt i bisatsen och *skulle*-uttryck i huvudsatsen med den följden att meningen har en annan modusform än originalmeningen. Den svenska meningens funktion är inte längre temporal utan modal och propositionen uppfattas som kontrafaktiv. (43e) är ett exempel på en utelämning. Om man skulle vilja ha med alla originalmeningens element i översättningen, skulle meningen översättas t.ex. på följande sätt: *Kom ihåg: ni måste hugga bara björkar*.

Imperativformen av den imperfektiva eller den perfektiva aspekten är dock inte det enda sättet att uttrycka direktiver i ryskan. Andra sätt kan hittas även i materialet. Jfr:

- (44) a. **Pust'** ona na tsepi **sidit**, raz ona takaja durotjka! (DF 32)
 a'. Vi får **ha** henne **bunden** eftersom hon är så dum! (Fpr 36)
 b. A **davaj** my **dadim** tebje familju Matroskin, [...] (DF 9)
 b'. Vad **säger** du om Matrosov? (Fpr 13)
 c. **Dopustim**, u vas byl kot, [...] (DF 92)
 c'. **Låt** oss **anta** att ni hade en katt [...] (Fpr 101)
 d. **Posjli** ko mne **zjit'**. (DF 6)
 d'. **Kom och bo** hos mig. (Fpr 8)

I (44a) har man använt uttrycket *pust'* + verbet *sidit'* i en imperativisk funktion. Konstruktionen *pust'/puskaj* + verb används imperativiskt i tredje person singularis och pluralis. Meningen har översatts med ett hjälpverb i indikativ, vilket gör att översättningen har ett annat modus än originalet. Översättningen har ett annat perspektiv även i det avseendet att subjektet har förändrats från *hon* till *vi*. I exempel (44b) har man i ryskan använt *davaj* + enkelt futurum, vilket uttrycker att talaren själv ingår i den grupp till vilken uppmaningen riktas. I svenskan används konstruktionen *ska* + infinitiv eller *låt oss* + infinitiv i sådana fall. Översättaren har dock inte använt ingendera konstruktionen, utan verbet *säga* i indikativ. Med detsamma har påståendesatsen förvandlats till en frågesats. Att talaren själv ingår i den grupp till vilken uppmaningen riktas kan i ryskan uttryckas med den perfektiva aspektens futurumform i första person pluralis (jfr (44c)) eller preteritumform i pluralis (jfr (44d)). I (44c) har den perfektiva aspektens futurumform, fått

en *låt oss* + infinitiv -konstruktion som översättningsmotsvarighet, medan i (44d) har man imperativformer.

Även konditionalisform och infinitiv kan användas i imperativisk funktion. Användningen av *skulle* i hövliga uppmaningar/befallningar motsvaras i ryskan av användningen av konditionalisform (preteritum-/infinitivformen + partikeln *by*), t.ex. *Ne dali vy mne knigu?* 'Skulle du kunna ge mig boken?'. Befallningar kan ges också med hjälp av infinitiv; dessa upplevs dock mycket stränga. Jfr:

- (45) a. Skazjet jemu: "**Lezjat'!**" - Gavrusja lezjit. Prikazjet emu Matroskin: "**Vzjat'! Kusi!**"
-tot srazu bezjit i bodat'sja natjinajet. (DF 101)
b. Han säger "**Ligg**", och kalven ligger. När Matrosov befäller "**Buss! Bit!**" så springer den genast i väg för att stängas. (Fpr 111)

I (45a) uttrycker infinitivformerna en befallning riktad mot ett djur, vilka i (45b) har imperativformer som översättningsmotsvarighet.

8.2. Konditionalis

Genom att använda konditionalis kan talaren beteckna satsinnehållet som ohållbart, osannolikt eller osäkert, för den anger modal avlägsenhet från den verkliga världen (Muittari 1987, 102). Konditionalis i ryskan bildas av både imperfektiva och perfektiva verb med verbform på -l (ibland med även infinitiv), som sammanfaller med preteritumändelsen och partikeln *by*, som vanligen står efter verbet. Formerna böjs på genus och numerus, t.ex. *govorit'* 'tala' (ipf.asp.) -> *govoril by* - *govorila by* - *govorilo by* - *govorili by* 'skulle tala'. Samma betydelse eller funktion uttrycks i svenskan med hjälp av modala verbformer (konjunktiv preteritum, indikativ preteritum och pluskvamperfekt) eller med vissa modala verb (*skulle*, *måtte*, *vill*, *kunde*) med betydelsen 'plikt', 'avsikt', 'möjlighet' eller 'vilja' (Muittari 1987, 109). Följande tabell illustrerar fördelningen av konditionalisformerna i det ryska materialet.

Tabell 14 Fördelning av aspektformerna i konditionalis

Aspekt	f	%
Imperfektiv aspekt	31	47.70
Perfektiv aspekt	34	52.30
Totalt	65	100

Konditionalis är den minst använda modusformen i materialet, den absoluta frekvensen är bara 65 fall. Den relativa frekvensen mellan aspekterna är följande: imperfektiv aspekt 47,70 % och perfektiv aspekt 52,30 %. Användningen av aspekterna i konditionalis grundar sig inte på lika klara regler som i imperativ, utan valet av aspekten beror på det vad man vill uttrycka.

Vid översättningen har både den imperfektiva och den perfektiva aspekten i konditionalis fått följande motsvarigheter: modalt preteritum och pluskvamperfekt, indikativ och modala verb. I det följande ges exempel på imperfektiv aspekt i konditionalis och dess översättningsmotsvarigheter:

- (46) a. I vsjo **bylo by** chorosjo, tol'ko mama jevo zverej ne **ljubila**. (DF 4)
 a'. Allt **hade varit** ännu bättre om bara inte hans mamma **hade tyckt** så illa om djur. (Fpr 7)
 b. Vot jesli **by** korova kvas **davala** ili limonad...(DF 22)
 b'. Det **skulle vara** en annan sak om man **fick** svagdricka eller läsk av kon...(Fpr 26)
 c. Tjtoby ni na sjag ot nego **otchodila**. (DF 96)
 c'. Inte för ögonblick **får** hon **släppa** honom ur sikte. (Fpr 105)
 d. I papa u vas **poutjit'sja by mog**. (DF 119)
 d'. Och pappa **kunde ha lärt sig** ett och annat av er. (Fpr 134)

I (46a) har konditionalisformen *bylo by* översatts till svenska med modalt pluskvamperfekt *hade varit*, men med den skillnaden att uttrycket *chorosjo* 'bra' har fått komparativformen *ännu bättre* som översättningsmotsvarighet. Den största skillnaden mellan meningarnas ytstruktur ligger dock däri att man i (46a) inte uttrycker den konditionala relationen med en konditional satsfogning utan med en parafra till den. I svenskan har översättaren valt en fullständig konditional satsfogning. Då bör han använda modala verbformer i konditionalsatsen och modala verbformer eller *skulle-*uttryck i huvudsatsen om bisatsen är kontrafaktiv (Muittari 1987, 187). Även indikativ preteritum skulle ha varit möjlig i (46a): [...] *bra, men mamma tyckte inte om hans djur*.

Meningar som (46b) motsvaras ofta i svenskan av elliptiska satsfogningar inledda med *Men om* eller *Tänk om*. Även i (46b') har översättaren dock valt en fullständig satsfogning. I (46c) har den ryska konditionalisformen en formförändrad motsvarighet (*får inte släppa*), som bevarar originalmeningens direktiva funktion (barnsköterskan ska inte ta ett steg ifrån honom). I (46d') har den ryska konditionalisformen *poutjit'sja by mog* återgetts med *kunde ha lärt* i stället för *hade kunnat lära sig*. Exempelen visar att förändringarna i ytstrukturen leder inte till förändringar i djupstrukturen utan det är ofta fråga om en stilistisk variation.

I det följande exemplifieras svenska översättningsmotsvarigheter till den perfektiva aspekten i konditionalis.

- (47) a. A djadja Fjodor na potjtu posjol pis'mo pisat' na zavod, tjto by jemu traktor **vyslali**. (DF 28)
 a'. Och Farbror Fjodor går till posten för att skriva ett brev till fabriken om att de **ska skicka** honom en traktor. (Fpr 33)
 b. On sovsem koritjnevyj sdelal'sja, **budto s juga prijechal**. (DF 114)
 b'. Han har blivit brun, precis **som om han skulle ha varit** på semester. (Fpr 128)

(47a) är ett exempel på hur man i ryskan på samma sätt som i finskan använder konditionalis i finala bisatser. Detta har översatts till svenskan med en final *att*-sats, som innehåller presensformen *ska*. Finala satsfogningar hör vid sidan av den temporala satskopplingen och utbrytningen till de speciella fall, där både huvudsatsen och bisatsen måste ha antingen nu-tempus eller då-tempus (tempusföljd). Om huvudsatspredikatet i den finala satsfogningen syftar på nutid eller framtid använder man presensformen *ska(ill)* i bisatsen. Om huvudsatsen har dåtidssyftning använder man preteritumformen *skulle* i bisatsen. I (47b) har den ryska konditionalisformen fått ett *skulle*-uttryck som översättningsmotsvarighet. I sådana här komparativa satsfogningar brukar man i svenskan använda *skulle*-uttryck, *skulle* + inf i närvarande eller kommande tid, och *skulle ha* + sup i förfluten tid, eller modala verbformer beroende på om satsinnehållet är kontrafaktivt eller potentiellt (Muittari 1987, 112). Ibland kan det vara svårt att utan någon kontext bestämma om innehållet är kontrafaktivt eller potentiellt. I (47b') är satsinnehållet kontrafaktivt.

9. PREDIKATSLÖSA SATSER

9.1. Ellips av verb

Tempus är en central grammatisk kategori i svenskan, vilket innebär att varje enskild sats måste ha tempus. Grammatiken framtvingar ett ständigt tidsperspektiv på allt som sägs i svenskan, hur irrelevant detta tidsperspektiv än kan vara i det enskilda fallet. (Ekerot 1995, 130.) Svenskans tempustvång versus ryskans möjlighet att utelämna verbet har lett till att det finns betydligt flera verb i översättningen än i originalet.

Med ellips menas en förkortad huvudsats, som i allmänhet saknar både subjekt och finit verb. Utelämnanden av hela nexusdelen kan hittas i de båda böckerna. Jfr:

- (48) a. (Ja chotju familiju imet'.)
 - Kakuju?
 - Kakuju-nibud' ser'joznuju. (DF 9)
 a'. (Jag vill ha ett efternamn.)
 - Vad då för efternamn?
 - Ett riktigt efternamn. (Fpr 12-13)
 b. I morskaja, i ser'joznaja. (DF 10)
 b'. Det har med havet att göra och dessutom är det ett riktigt namn. (Fpr 13)
 c. Veniko-vygonjatel'nyj. (DF 12)
 c'. Men mormor är en sådan där **som kommer med kvasten**. (Fpr 15)

Nexusledet, det finita verbet (*chotju/vill*) och subjektet (*ja/jag*), har utelämnats både i dialogen i (48a) och dess översättning (48a'). Utelämnandet av verb hör till konstnärlig stil och används i vardagsspråkliga dialoger, där man bildar ofullständiga satser genom att utelämna något som förekommer i den föregående kontexten. I ryskan, där man även annars utelämnar verbet, är ellipsen vanlig. I *Djadja Fjodor, pjos i kot*, där språket mest är talat av barn och djur, finns det gott om exempel på förkortade satser. Elliptiska satser är vanliga speciellt i svar. I (48b) och (48c) har man bara adjektiven kvar, som vid översättningen har fått fullständiga satser som motsvarighet. Adjektivet *veniko-vygonjatel'nyj* är ett bra exempel på ryskans rika ordbildningssystem, där adjektivet bildats av ett substantiv *venik* 'kvast' och ett verbalsubstantiv *vygonjatel'* 'kvastefterjagare'.

9.2. Kopula

Att det finns flera verb i översättningen beror delvis på ryskans *byt'*-verb (*vara*), ett s.k. kopulaverb, som oftast utelämnas i presens, t.ex. *Derevnja krasivaja* (DF 10) - *Byn är vacker* (Fpr 14). Verbet avviker från andra ryska verb även i andra avseenden: det har bara två former i presens, *jest'* för tredje person i singularis och *su'* för tredje person i pluralis, och inget aspektpar. Presensformen används vanligtvis bl.a. då man uttrycker ägande, t.ex. *U menja jest' tri sestry*. 'Jag har tre systrar'. Verbets futurum- och preteritumform används dock i även sådana fall, där presensformen utelämnas, t.ex. *Derevnja budet/byla krasivoj*. 'Byn blir/var vacker'. *Byt'*-verbets negativa former är följande: *ne budet - net - ne bylo*. Det finns även andra kopulaverb i ryskan, t.ex. *stanovit'sja - star'*, *javljat'sja*, *delat'sja - sdelat'sja*, *kazat'sja - pokazat'sja*, som vi sidan av betydelsen 'vara' kan användas även i andra betydelser, där de inte längre har kopulativ funktion. (Ojanen 1970, 168-170.) I det följande exemplifieras motsvarigheter till det utelämnande kopulaverbet *byt'*.

- (49) a. [...] kakaja ot etovo kota nol'za? (DF 6)
 a'. Vad **har** vi för nytta av en katt? (Fpr 10)
 b. U nych tel'njasjki takie. (DF 10)
 b'. Matrosor **har** randiga skjortor. (Fpr 13)
 c. Delo ne v begotne [...]. (DF 115)
 c'. Det är inte det som är det viktiga [...]. (Fpr 130)

Både i (49a), (49b) och (49c) saknar något kopulaverb. Detta vållar dock inga svårigheter vid översättning, för översättaren har använt presens av verbet *ha/vara* och således också bibehållit meningarnas imperfektiva aspekt.

Kopulaverbet har egentligen ingen betydelse; det bara förbinder två led. Därför kan det lätt utelämnas. I svenskan, finskan etc. förutsätter syntaxen ett predikatsverb. Att man i ryskan brukar lämna kopulaverbet har lett till att de predikativa satsleden (participier, adjektiv, adverb) ofta är det viktigaste satsledet i meningen.

9.2.1. Particip

Att **particip** kan stå i predikatsposition är naturligt med tanke på att de har både verbets och adjektivets egenskaper. Ryska particip kan bildas både av den imperfektiva och den perfektiva aspekten med den skillnaden att den imperfektiva aspekten har aktiva och passiva particip i presens och preteritum, men den perfektiva aspekten har bara preteritumformer. Ryskans aktiva particip motsvaras av presensparticip i svenskan, t.ex. *Pojustjaja* (i.a.) *devotjka* 'sjungande flicka', där participet bestämmer den som utför handlingen. I passiva particip hör egenskapen däremot till det, som är utsatt för handlingen *kuplennyj* (pf.a.) *gazet* 'köpt tidning'. De motsvaras av perfektparticip i svenskan. Mängden av participtyper i ryskan (5/6) är större än i svenskan (2) och deras användning skiljer sig från varandra i bl.a. ryska particip har både långa och korta (passiva) former, varav långa används sällan i predikatspositionen (Kr.russ.gr. 1989, 302).

I allmänhet hör particip till officiellt och vetenskapligt språk, inte till barnböcker. *Djadja Fjodor, pjos i kot* innehåller dock åtminstone den perfektiva aspektens passiva particip i kort form, som i översättningen har ersatts av aktiva konstruktioner. Jfr:

- (50) a. A v otkritke **napisano** [...] (DF 38) 'På kortet skrivet'
 a'. På kortet **står** det [...] (Fpr 43)
 b. A tjem zje eto s kotami **svjazano**? (DF 9) 'Vad med katt förbundet?'
 b'. Men vad **har** det med katt att göra? (Fpr 13)

Skillnaderna mellan svenska och ryska particip tvingar översättaren att välja något annat uttryckssätt i svenska. I (50a') och (50b') har man använt presens, dvs. ryskans perfektiva aspekt motsvaras av presens, vilket leder till att aspekten har förändrats från den perfektiva till den imperfektiva vid översättningen.

9.2.2. Adjektiv

Ryskan och svenskan skiljer sig från varandra i att ryska **adjektiv** också kan stå i predikatsposition. Ryska adjektiv har både korta (*zdorov* 'frisk') och långa (*zdorovyj*) former, som såsom

particip böjs i genus, numerus och i kasus. Formerna skiljer sig från varandra, för bara den långa formen står vanligtvis som attribut. De båda formerna kan däremot stå i predikatsposition, men med den skillnaden att den korta formen används om tillstånd, som gäller i talsituationen, t.ex. *Mal' tjik zdorov 'Pojken är frisk'*. Dessutom har den korta formen predikatsposition i officiellt och vetenskapligt språk och i aforismer. (Kr.russ.gr. 1989, 226-227.) *Djadja Fjodor, pjos i kot* innehåller gott om exempel, där det inte finns något verb och adjektivet kan sägas ha predikatsposition, jfr.

- (51) a. Kto **chorosjij** i kto **plochoj**. (DF 4) 'vem bra och vem elak'
 a'. Vem som **är** snäll och vem som **är** elak. (Fpr 8)
 b. [...] tak i vpravdu **vkusneje**. (DF 4) 'så faktiskt mer läcker'
 b'. [...] **smakar** faktiskt bättre. (Fpr 8)
 c. [...] tem, tjto koty **polosatye** i matrosy tozje. (DF 10) 'det att katten randig och matroser också'
 c'. [...] både katter och matroser **är** randiga. (Fpr 13)
 d. No kot vsjo ravno **nedovolen**. (DF 12) 'Men katten trots allt missnöjd'
 d'. Katten **är** fortfarande **missnöjd**. (Fpr 16)
 e. No kot ne **soglasen**: [...]. (DF 27) 'Men katten av inte samma mening'
 e'. Men då **säger** katten: [...]. (Fpr 31)
 f. [...] velosiped **nuzjen**. (DF 27) 'cykel nödvändig'
 f'. Jag **behöver** en cykel [...]. (Fpr 30)

I (51a'), (51c') och (51d') har man använt *vara*- verbet i presens och adjektiv som översättningsmotsvarighet, vilket tillsammans med *ha* verkar som naturliga översättningar. I (51b'), (51e') och (51f') har man något annat verb, *smakar* - *säger* - *behöver*, som motsvarar ryskans adjektiv användning. Verben står i presens, vilket gör att både ryska och svenska meningarna är imperfektiva till sin betydelse. Även här kan man dock hitta tempusbyten, t.ex. *No papa ne soglasen*: (DF 25) - *Men pappa sa*: (Fpr 28). I det här fallet har översättaren inte använt någon semantisk motsvarighet till adjektivet *soglasen* 'hålla med' utan en bruksmotsvarighet *säga*. Detta beror kanske på att översättaren inte har velat upprepa 'hålla med' varje gång ordet *soglasen* förekommer i originalet. Andra bruksmotsvarigheter till (*ne*) *soglasen* är bl.a. *vill ...inte höra talas, är inte nöjd* (Fpr 15, 23).

9.2.3. Adverb

Ryska adverb indelas i tre grupper; till den första hör TSR-adverb, som betecknar tid, plats, sätt, kvantitet, orsak, syfte etc. Den andra gruppen består av pronominala adverb, *mestoimennye naretjija*, som har utvecklats ur pronomen eller deras böjningsformer. Till den tredje gruppen hör s.k. predikativa adverb, *predikativnie naretjija/predikativi*, som fungerar som nominalled med *byt'*- verbet 'vara' i opersonliga satser. De betecknar bl.a. tillstånd eller känsla, naturförhållande, handlingens nödvändighet, möjlighet, omöjlighet, önskvärdhet, tid etc. (Ojanen 1970, 190, 210-214.) Jfr:

- (52) a. A **vetjerom** papa s mamoi prisjli. (DF 6)
 a'. När det **blir kväll** kommer pappa och mamma hem. (Fpr 9)
 b. I dazje kur **koje-gde**. (DF 11)
 b'. Till och med hönsen **har man lämnat** kvar. (Fpr 14)
 c. Mne **jchat' pora**. (DF 125) 'Tid att åka'
 c'. Men nu **måste jag åka**.

I (52a) har man tidsadverbialen *vetjerom* 'på kvällen', som i översättningen motsvaras av en temporal bisats *bli kväll*. Översättaren har helt enkelt valt ett satsformat tidsadverbial, vilket skulle vara möjligt även i ryskan. I (52b) finns det ett pronominalt adverb *koje-gde* 'någonstans' utan kopulaverb. I svenskan måste man ha ett predikat, som i det här fallet är *har lämnat*. (52c) är ett exempel på predikativa adverb, där det inte finns något predikat. Meningen har översatts till svenskan med *måste åka*, vilket har samma betydelse och funktion som originalmeningen.

Redan namnet *predikativt adverb* implicerar att det finns ett kopulaverb som dock inte utsätts i ryskan. De skiljer sig från resten av adverb genom att de oftast är den viktigaste satsdelen i meningen, medan de övriga adverbena fungerar som bestämmningar till någon annan satsdel (adverbial). De predikativa adverbena kan indelas i adverb på *-o*, som uttrycker känsla, emotion (*veselo* 'glatt', *grustno* 'sorgligt') eller fysiskt tillstånd (*chodno* 'kallt', *plocho* 'dåligt') och i ord, som uttrycker innerligt tillstånd (*stydno/sovestno* 'skämmas'). Ytterligare hör hit en del modala adverb, *modalnye predikativy*, som uttrycker möjlighet, tvång eller nödvändighet. De viktigaste modala adverbena i ryskan är följande:

mozjno 'kunna'
 vozmozjno 'möjligt att göra ngt'
 nel'zja 'få inte'
 nado 'måste'
 nuzjno 'behöva'
 neobhodimo 'nödvändigt att göra ngt'
 dolzjno 'behövas'. (Kr.russ.gr. 1989, 259, 261-262.)

Av de här sju adverbena betyder *mozjno* och *vozmozjno* möjlighet, något kan eller är möjligt att göras, och *nado*, *nuzjno*, *neobhodimo*, *dolzjno* tvång eller nödvändighet, medan *nel'zja* används vid negationer/förbud. Vid användningen av predikativa adverb böjs objektet (upplevaren) i dativ eller utelämnas. (Kr.russ.gr. 1989, 262.) Jfr:

- (53) a. A **tebe** tjto dlja stjast'ja **nuzjno**? (DF 27)
 a'. Vad **behöver** du för att bli lycklig? (Fpr 31)
 b. I mesta **mne** ne **nado**, [...] (DF 12).
 b'. Ni **behöver** inte ge mig någon egen sovplats. (Fpr 17)
 c. Cejtjas bez jazyka **nel'zja**. (DF 6)
 c'. [...] nuförtiden **klaras** man sig **inte** utan att kunna tala. (Fpr 8)

De ovanstående s.k. opersonliga ryska meningarna har varken imperfektiv eller perfektiv aspekt, men de är dock imperfektiva till sin betydelse - sakförhållanden, som gäller nu eller i allmänhet. Meningarna är översatta med presensformer, vilket gör att även de bär imperfektiv betydelse. I (53a) anger adverbet *nuzjno* ett behov, som i översättningen motsvaras av verbet *behöva*. Samma verb har använts också i (53b'), där det fungerar som översättningsmotsvarighet till *nado* 'måste'. Att man har *behöva* i stället av *måste* beror på negationen, som påverkar valet av *måste* och *behöva* i svenskan, jfr *Du måste inte gå hem. -Du behöver inte gå hem.* (Muittari 1990, 144). Dessutom har det skett en viss modulation, för synvinkeln har förändrats från *jag* (*Och någon plats behöver jag inte*) till *ni*. I (53c') har adverbet *nelzja* 'inte få, inte kunna' fått verbuttrycket *klara sig inte* som översättningsmotsvarighet, men man kunde lika bra ha använt *kunna* i översättningen.

10. OM RYSKANS KASUS OCH VERBBILDNING

10.1. Kasus

Översättningen innehåller flera verbfraser än originalet även p.g.a. skillnaderna i språkens kasussystem - ryskan har nämligen sex kasusformer (nominativ, genitiv, dativ, akkusativ, instrumentalis och lokativ) mot svenskans nominativ och genitiv. Ryskan är ett syntetiskt språk med långa ord och flera ändelser. Därtill är andelen av prepositioner och prepositionsuttryck stor. Möjligheten att utelämna kopulaverbet och ty sig till flera kasusformer gör skillnaderna mellan de ryska och svenska meningarnas ytstruktur ännu större.

Med hjälp av **genitiv** (+ prepositioner) kan man i ryskan uttrycka många slags relationer, där man i svenskan behöver verbfraser, jfr.

- (54) a. Ja **iz prostych** sobak. (DF 12) 'Ja från vanlig hund'
 a'. Jag är bara en vanlig hund. (Fpr 16)
 b. A potom my resjim, **tjej** dom lutjsje. (DF 12) 'Och sedan avgör vi vems hus bäst'
 b'. Och sen ses vi och bestämmer **vem som har hittat** det bästa huset. (Fpr 17)

I (54a) anger genitivuttrycket *iz prostych sobak* hundens ursprung, som vid översättningen har fått formen *är en vanlig hund*. I (54b') har översättaren kombinerat framtidssyftande presens med en relativsats i perfekt för att uttrycka originalmeningens betydelse. Exemplet visar tydligt hur korta ryska meningar blir längre vid översättning till svenska. En mer formell översättning med genitivuttrycket *vems hus är bättre* skulle också varit möjligt, men av någon orsak har översättaren inte använt den.

Även **akkusativ**-uttryck har fått verb som översättningsmotsvarighet. Akkusativens vanligaste användningskontext är direkt objekt, men den används tillsammans med prepositioner i bl.a. tids- och platsbeteckningar. Jfr:

- (55) a. On v tjetyre goda tjitat' nautjilsja, [...] (DF 4) 'vid fyra års ålder lärde han sig läsa'
 b. När han **var** fyra år lärde han sig läsa [...] (Fpr 7)

I (55a) anger uttrycket *v tjetyre goda ålder*, som i svenskan motsvaras av prepositionsuttrycket *vid 4 års ålder*. Detta har dock inte använts, utan översättaren har valt en temporal bisats. Temporal bisats och temporal adverbfras har båda ungefär samma betydelse och samma satsdelsfunktion (adverbial). Den temporal bisatsen lämpar sig dock bättre till barnböcker.

Instrumentalis anger, såsom namnet avslöjar, det instrument, med vilket handlingen sker. Ytterligare används det (ofta med prepositionen *s*) bl.a. för att visa handlingens sätt och tid. Även uttryck i instrumentalis har fått verbmotsvarighet, jfr.

- (56) a. Vetjno ty **so svoimi fantazijami!** (DF 7) 'Alltid du och dina fantasier!'
 a'. Alltid **ska** du **hålla på** och **fantisera!**(Fpr 10).
 b. Ja **s toboj uzje davno znakom** [...]. (DF 7) 'Jag med dig redan länge bekant'
 b'. Dig **har** jag **känt** länge [...] (Fpr 10)

I (56a) är det fråga om ett utrop, som man exempelvis skulle ha kunnat översätta med det elliptiska uttrycket *Du och dina eviga fantasier*. Strukturen i originalmeningen och översättningen är inte jämförbara, men pragmatiskt sett är de dock ekvivalenta. Vid översättning av *s toboj znakom* 'känna någon' i (56'), är man däremot tvungen att använda ett verbuttryck.

10.2. Verbbildning

Ryskan kan kallas "ett affixspråk", för den har en stor mängd olika prefix och suffix, med hjälp av vilka bildas substantiv, adjektiv, adverb och även verb. I själva verket har ryska verb 30 olika prefix (*v-*, *voz-*, *vy-*, *ot-*, *pere-*, *raz-*), 15 olika suffix (*-i-*, *-ova-*, *-irova-*, *-nitja-*, *-ka-*) och postfixet *-sja* (Kr.russ.gr. 1989,107). Verb kan innehålla i bästa fall både prefix, suffix och postfix, vilka alla formar eller förändrar verbets grundbetydelse, t.ex. *govorit'* 'tala' - *peregovorit'* 'förhandla' - *peregovorivat'* 'förhandla upprepade gånger' - *peregovorivat' sja* 'förhandla med någon upprepade gånger'. Detta gör att ett verb kan förmedla mycket information på en gång.

Hur ska översättaren då överföra alla de här betydelsenyanser till ett annat språk? Man kan lyckas med det, men det betyder oftast att översättningen blir mycket längre än originalet. Jfr:

- (57) a. A voobstsje tjto vy zdes' bezdel'nitjaete, [...] (DF 39)
 a'. Men nu har jag inte längre tid att stå här och lata mig [...] (Fpr 45)
 b. [...] v dom ne zachodi (DF 52)
 b'. [...] gör klokast i att hålla mig utomhus (Fpr 59)
 c. otgovorival pokupat' (DF 54)
 c'. försöker övertala att låta bli att köpa (Fpr 61)
 d. ne privyk razljozjivat'sja (DF 60)
 d'. är inte van vid att ligga och bre ut sig (Fpr 68)

I (57a) har det imperfektiva verbet *bezdel'nitjat'* betydelsen 'göra inget', som i översättningen motsvaras av uttrycket *har inte längre tid att stå här och lata mig*. Vid översättningen av (57b) har negationen *ne zachodi* 'går inte in' förvandlats till *gör klokast i att hålla mig utomhus*. I båda översättningarna har det skett en viss modulation, för i (57a') har meningens subjekt förvandlats från *ni* till *jag* och i (57b') har den negerade satsen förvandlats till en jakande sats. I (57c) uttrycker *otgovorival pokupat'* att man upprepade gånger har försökt övertala någon att inte köpa något. Denna fras har översatts i (57c') med *försöker övertala att låta bli att köpa* till svenskan. I (57d') har infinitiven *razljozjivat'sja* (grundbetydelsen 'ligga') fått frasen *ligga och bre ut sig* som översättningsmotsvarighet.

SAMMANFATTNING

Jag har i mitt arbete koncentrerat mig på verbkategorin och speciellt problematiken kring ett mycket omdebatterat ämne, *aspektualitet*, som är ett semantiskt överbegrepp för både aspekt och aktionsart. Skillnaderna i användningen av verb mellan ryskan och svenskan är ganska stora p.g.a. ryskans aspektsystem och svenskans tempustvång. Ryskan har den morfologiska kategorin *aspekt* för att uttrycka aspektualitet, vilket betyder att varje verb har två former, en imperfektiv och en perfektiv, som tillsammans bildar ett aspektpar. Därtill finns det aktionsarter, som bildar en stor grupp verb med olika aspektuella betydelsenyanser.

Svenskan saknar systematiska grammatiska uttryck för kontrasten mellan imperfektiv och perfektiv aspekt, vilket dock inte betyder att man inte kan uttrycka aspektualitet i svenskan. Själva verben kan ha en imperfektiv eller perfektiv innebörd, men vanligtvis är det frågan om ett samspel mellan tempus och aktionsart. Det finns också ett antal progressiva konstruktioner med imperfektiv aspekt. Meningens aspektualitet kan bestämmas även på grund av bl.a. lexikon, syntax, eller icke-grammatiska medel.

Översättningsproblemen kan granskas ur väldigt många synvinklar. Jag undersökte verböversättningen i en barnbok, *Fjodor på rymmen*, som är en översättning av en ryska barnbok, *Fjodor, pjos i kot* av Eduard Uspenskij. De största skillnaderna vid översättningen av de ryska aspekterna till svenska är tempusbyten.

Presensformen var den dominerande svenska översättningsmotsvarigheten till både den imperfektiva (sammansatt futurum: 66,67 %, presens: 92,29 %, preteritum: 62,96 %) och den perfektiva aspekten (enkelt futurum: 72,09 %, preteritum: 76,31 %). Resultatet var inte överraskande, eftersom den svenska presensformen används både nutidssyftande och framtidssyftande, vilket betyder att den tidsligt sett fungerar som en bra översättningsmotsvarighet till både ryskans presens och futurum. Användningen av framtidssyftande presens ensamt kan dock inte överföra den aspektuella skillnaden mellan det sammansatta futurumet och det enkla futurumet, utan man är tvungen att ty sig till bl.a. lexikala medel för att ha samma betydelse. Texten ska förstås vara klanderfri och välfungerande på målspråket. Därför kan den inte vara någon både formell och semantisk spegelbild av originaltexten.

Frekvensen av tempusbytena är högst vid översättningen av ryskans dåtidsform *preteritum* för 62,96 % av den imperfektiva aspekten i preteritum och 76,31 % av den perfektiva aspekten i preteritum har fått presensformen som översättningsmotsvarighet. I det senare fallet betyder det även ett aspektbyte. Av dåtidsformerna hade preteritum den högsta frekvensen som översättningsmotsvarighet till den imperfektiva aspekten i dåtid och perfektum till den perfektiva aspekten i dåtid. Man skulle ju kunna tänka det motsatta, dvs. att perfektum, vid vilket det beskrivna skeendet har relevans i nutid, skulle återge imperfektiv aspekt och preteritum, vid vilket skeendet är tidfäst i bestämd avslutad förfluten tid, skulle fungera som motsvarighet till perfektiv aspekt. Detta var dock inte fallet i materialet.

Ett skäl till tempusbytena kan vara tempusföljden, som består i att huvudsats/bisatsförbindelsen måste ha antingen nu- eller då-tempus. Därtill kan även tempusharmonin, dvs. att man inte gärna hoppar från presenssystemet till preteritumsystemet, ha haft inverkan på att översättaren har valt presens istället för någon dåtidsform.

Aspektualiteten i ryskan upprätthålls i alla modusformer, även i imperativ och konditionalis. De svenska översättningsmotsvarigheterna var många: verben i imperativ, indikativ, konjunktiv eller inget verb, vilket betyder ändringar i meningarnas ytstruktur och i stilen också. Det är dock möjligt att bibehålla originalmeningarnas betydelse och funktion trots förändringarna i ytstrukturen.

Översättningen innehåller flera verb än originalet, vilket huvudsakligen beror på svenskans tempustvång, men även på bl.a. utelämnandet av ryskans kopulaverb *byr'* 'vara', ellips av verb samt ryskans kasus och verbbildning. Tempus är en central grammatisk kategori i svenskan, vilket innebär att varje enskild sats måste ha tempus, medan man i ryskan ofta antingen utelämnar verbet eller exempelvis använder någon adverbfras. Möjligheten att bilda ord med hjälp av olika affix med varierande betydelser gör att de ryska verben kan också förmedla mycket information på en gång. I översättningen motsvaras de ofta av flera verb.

Sättet att uttrycka ett verbskeende i svenskan och i ryskan skiljer sig från varandra däri att den centrala grammatiska kategorin i svenskan är tempus och i ryskan aspekt, vilket i och för sig inte

behöver vålla någon svårighet vid översättningen. Innan jag började arbetet, var mina kunskaper om översättandet och aspektualiteten i andra språk än i ryskan nästan obefintliga och jag hoppades få fram några konkreta regler hur man bäst kan översätta de ryska aspekterna till svenskan, men det visade sig vara omöjligt. Det finns inget 1:1 ekvivalensförhållande mellan de ryska aspekterna och tempus eller någon annan grammatisk kategori. Trots det är det möjligt att bibehålla originaltextens aspekt t.ex. med hjälp av tempus och aktionsart, lexikon och kontext, men ibland finns det ännu viktigare saker, som översättaren måste lägga märke till. Översättandets huvudsyfte är ju att finna riktiga och ändamålsenliga översättningsmotsvarigheter till originaltexten.

I fortsättningen skulle det vara intressant att forska i hur ryska inlärare lär sig svenska verb och hur de använder de olika tempusformerna.

LITTERATUR

- ANDERSSON, Erik 1977. Verbfrasens struktur i svenskan. En studie i aspekt, tempus, tidsadverbial och semantisk räckvidd. Meddelanden från stiftelsen för Åbo Akademi forskningsinstitut 18, Åbo Akademi, Åbo.
- AVILOVA, N. S. 1982. Russkaja grammatika. Tom 1. Nauka, Moskva.
- BONDARKO, A.V. 1971. Vid i vremja russkogo glagola. Prosvestsjenie, Moskva.
- COMRIE, B. 1976. Aspect. An introduction to the study of verbal aspect and related problems. Cambridge University Press, Cambridge.
- DAHL, Östen 1985. Tense and Aspect Systems. Blackwell, Oxford.
- EKEROT, Lars-Johan 1995. Ordföljd, Tempus, Bestämmdhet. Föreläsningar om svenska som andra språk. Gleerups Förlag, Malmö.
- HAMMARBERG, Björn - SVENSSON, Bengt 1975. Svenska som främmande språk. En lärarbok. Sveriges Radios förlag, Stockholm.
- INGO, Rune 1991. Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap. Studentlitteratur, Lund.
- JOHANSSON, Bengt 1987. DIVERSE. Vänskrift till Bertel Fortelius. Filologiska institutionen vid Åbo universitet nordisk filologi. Meddelanden 6. Åbo Akademi, Åbo.
- JÖRGENSEN, Nils & SVENSSON, Jan 1986. Nusvensk grammatik. Liber, Malmö.
- KANGASMAA-MINN, Eeva 1993. I Studia comparativa linguarum Orbis Maris Baltici: 1 tutkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 43. Red. av Valma Yli-Vakkuri. Turku.
- KLINGBERG, Göte 1974. Översättningen av barn- och ungdomsböcker: en metodisk förundersökning. Rapport från Pedagogiska institutionen vid Lärarhögskolan i Göteborg; 59.
- KLINGBERG, Göte 1977. Att översätta barn och ungdomsböcker: empiriska studier och rekommendationer. Rapporter från Pedagogiska institutionen vid Lärarhögskolan i Mölndal; 74.
- KRATKAJA RUSSKAJA GRAMMATIKA, 1989. Pod red. N.JU. Sjvedovoj i V. V. Lopatina. "Russkij jazyk", Moskva.
- MUITTARI, Veikko 1987. Om modus och modalitet. En finsk-svensk kontrastiv studie över modalitet i konditionala, koncessiva och komparativa satser och satsfogningar. Studia Philologiaa Jyväskyläensie 20, University of Jyväskylä, Jyväskylä.

- MUITTARI, Veikko 1990. Om nödvändighetsbetecknande modalverb i finskspråkiga abiturienters inläraarsvenska. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet 7, Jyväskylä.
- NIDA, Eugene A. 1975. Componential Analysis of Meaning: An introduction to semantic structures. The Hague, Paris.
- OJANEN, Muusa 1970. Opi venäjää 3 kielioppi. WSOY, Porvoo.
- PIPPING, Rolf 1936. Bidrag till nordisk filologi tillägnade Emil Olson den 9 juni 1936. C.W.K. Gleerup, Lund.
- REISS, Katharina 1971. Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen. Hueber, München.
- DE SILVA, Viola - TURUNEN, Natalia - HUGHES, Glyn 1982. Luokkakielen opas. Venäjä. Spravotjnik prepodavatelja russkovo jazyka. Otava, Helsinki.
- THORELL, Olof 1982. Svensk grammatik. Andra upplagan. Esselte Studium, Stockholm.
- THORELL, Olof 1993. Att bilda ord. Andra upplagan. Skriptor, Stockholm.
- TOMMOLA, Hannu 1986. O aspektual'nosti v finnskom i russkom jazikah. Neuvostoliittoinsti tuutti, Helsinki.
- TÖRNUDD-JALOVAARA, Elisabet 1991. Modalverbet skall. Tretton skrifter om tid och modalitet. Helsinki.
- USPENSKIJ, Eduard 1993. Fjodor på rymmen. Översättning av Ben Hellman. Raben & Sjögren, Stockholm. Ryska originalets titel: Djadja Fjodor, pjos i kot.
- USPENSKIJ, Eduard 1994. Djadja Fjodor, pjos i kot. RIO "Samovar", Moskva.